

*Stimuleren van maatschappelijke initiatieven
rondom armoede en schulden*

Onderzoeksrapport

SGP

Auteur

A.M.M. (Marieke) Bijkerk
486049

Afstudeeropdracht

HBO Bestuurskunde
Saxion Hogeschool Deventer

Colofon

Titel: *Onderzoek naar de rol van de samenleving
bij het verhelpen van de armoede- en schulden problematiek*

Saxion Hogeschool

Opleiding: Bestuurskunde/
Overheidsmanagement
Academie: Bestuur, Recht & Ruimte

Student

Marieke Bijkerk
studentnummer: 486049
486049@student.saxion.nl

Begeleiding Saxion Hogeschool

M. Visser
m.visser@saxion.nl

Beoordelend docent

M. van Tongeren
m.vantongeren@saxion.nl

Datum

09-06-2023

**Tweede Kamerfractie Staatkundig
Gereformeerde Partij (SGP)**

Bezuidenhoutseweg 67
2594 AC Den Haag

Opdrachtgever

A. van Huizen
Beleidsmedewerker Sociale Zaken
a.vhuizen@tweedekamer.nl

Voorwoord

Voor u ligt het onderzoeksrapport over de rol van de samenleving bij het verhelpen van de armoede- en schuldenproblematiek'. Dit rapport is geschreven in het kader van mijn afstuderen bij de bacheloropleiding Bestuurskunde/ Overheidsmanagement aan Saxion Hogeschool te Deventer. Van februari tot en met juni 2023 heb ik tijdens de een stageperiode bij en in opdracht van de SGP Tweede Kamer fractie bovengenoemd onderzoek uitgevoerd.

Het afstudeertraject heb ik als zeer positief en leerzaam ervaren. Ik heb gedurende het scriptieproces plezier gehad in het contact met betrokkenen rondom het thema armoede en schulden. Zij waren enthousiast en gemotiveerd om mee te werken.

Graag wil ik een aantal personen bedanken voor hun steun en bijdrage aan de totstandkoming van het beroepsproduct. Allereerst ik wil mijn begeleider, Marleen Visser bedanken voor de consequente en goede begeleiding tijdens het proces. Ook wil ik Arnold van Huizen, mijn opdrachtgever vanuit de SGP hartelijk danken voor de goede begeleiding en het vertrouwen in het positief afronden van het afstudeertraject. Hiernaast wil ik mijn medestudenten van de afstudeerkring bedanken. Het was prettig om wekelijks de stand van zaken met betrekking tot de afstudeeropdracht onderling te delen. Tenslotte wil ik ook mijn dank uitspreken richting de mensen die dicht om mij heen staan. Zij zijn mij gedurende de studie en in de afrondingfase zowel praktisch als inhoudelijk tot steun geweest.

Ik wens u veel leesplezier toe.

Marieke Bijkerk
Scherpenzeel, 9 juni 2023

Samenvatting

Steeds meer mensen komen in geldnood. Niet alleen de laagste inkomens hebben het moeilijk, ook de middeninkomens hebben moeite de eindjes aan elkaar te knopen. Door de hoge inflatie en de stijgende energieprijzen wordt het voor veel mensen steeds moeilijker om rond te komen. Dat brengt armoede dichterbij (BNNVARA, 2022). Verschillende organisaties, initiatiefnemers en kerken hebben een rol in het verhelpen van de armoede- en schuldenproblematiek in Nederland.

Het doel van dit onderzoek is om te achterhalen op welke wijze de rol van de gemeenschap in het omzien naar mensen in armoede en schulden op dit moment vorm krijgt, en hoe deze rol verder verstevigd kan worden. Om antwoord te krijgen op deze vragen is de volgende hoofdvraag opgesteld: *Welke concrete beleidsaanbevelingen kan de SGP-Tweede Kamerfractie doen om de rol van de samenleving bij het ondersteunen van mensen met armoede en schulden te versterken?*

Om antwoord te geven op de hoofdvraag is er kwalitatief onderzoek gedaan op basis van literatuuronderzoek en interviews. De interviews zijn afgenomen bij verschillende categorieën respondenten: kerken/diaconieën, vrijwilligersorganisaties/ initiatiefnemers en wethouders/ gemeenteraadsleden.

Uit de resultaten blijkt dat kerken en vrijwilligersorganisaties veel ondersteuning initiëren in het kader van de armoede- en schuldenaanpak. Vanuit het vrijwilligerskader kan de aanpak van deze problematiek op een heel andere manier benaderd worden dan vanuit de overheid. Het voordeel van maatschappelijke organisaties is dat zij vaak sneller en effectiever kunnen handelen en beter zijn in het toepassen van maatwerk. Wel worden er door kerken, vrijwilligersorganisaties en initiatiefnemers belemmeringen ervaren die het bieden van ondersteuning kunnen bemoeilijken. Een effectieve aanpak van de armoede- en schuldenproblematiek vereist een goede samenwerking tussen de betrokken partijen zoals (vrijwilligers)organisaties, overheid, kerken en andere initiatiefnemers. Echter wordt deze nog vaak gemist op lokaal niveau. Eén van de grootste belemmeringen blijkt het wantrouwen richting de overheid en de schaamte onder kwetsbare inwoners te zijn. Op basis hiervan wordt aanbevolen om zowel burgers als initiatiefnemers vanuit vertrouwen tegemoet te treden. Wat betreft het stimuleren van maatschappelijke initiatieven heeft de overheid vooral een faciliterende en verbindende rol waarbij de overheid moet voorzien in de middelen die nodig zijn. Daarnaast vermindert de manier waarop het fiscale stelsel momenteel georganiseerd is, de bereidheid van mensen tot het doen van vrijwilligerswerk.

Eventueel vervolgonderzoek zou zich kunnen richten op diverse aspecten: andere kerkgenootschappen en missionair -gerichte kerken, een verdieping van de analyse door het uitvoeren van onderzoek, specifiek gericht op de samenwerking, en een uitbreiding naar andere maatschappelijke organisaties die zich inzetten voor mensen in armoede en schulden.

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1: Inleiding.....	7
1.1 Aanleiding	7
1.2 Probleemschets.....	8
1.3 Organisatieomschrijving	8
1.4 Doelstellingen en eindproduct.....	9
1.5 Probleemstelling en onderzoeksvragen	10
1.6 Belanghebbenden	11
1.7 Leeswijzer.....	14
Hoofdstuk 2: Theoretische Kader.....	15
2.1 Begrippen armoede & schulden.....	15
2.2 Verklaringen voor armoede.....	16
2.3 Gevolgen van armoede.....	17
2.4 Situatieschets armoede Nederland.....	17
2.5 Rol maatschappelijk middenveld bij armoedebestrijding	19
Hoofdstuk 3: Onderzoekopzet: wijze van dataverzameling	20
3.1 Type onderzoek.....	20
3.2 Kwalitatieve dataverzamelingsmethoden.....	20
3.3 Respondentenselectie.....	20
3.4 Dataverzamelingsmethode onderzoeksvragen.....	21
3.5 Data analyse.....	23
Hoofdstuk 4: Onderzoeksresultaten.....	24
4.1 Resultaten onderzoeksvraag 1: Maatschappelijke initiatieven rondom armoede	24
4.2 Resultaten onderzoeksvraag 2 (deel 1/2): De rol van kerken en diaconieën.....	28
4.3 Resultaten onderzoeksvraag 2 (deel 2/2): De rol van vrijwilligersorganisaties	33
4.4 Resultaten onderzoeksvraag 3: De rol van de landelijke en lokale overheid	38
Hoofdstuk 5: Conclusie & Aanbevelingen.....	44
Hoofdstuk 6: Discussie.....	48
Bibliografie.....	50
Bijlagen	54
Bijlage I: Vragenlijst interview	54
Bijlage II: Overzicht respondenten.....	56

Hoofdstuk 1: Inleiding

In hoofdstuk 1 wordt er een beschrijving gegeven van de context van het onderzoek: aanleiding voor de opdracht, probleemschets, doelstellingen, organisatieomschrijving, de geformuleerde onderzoeksvragen en wordt afgesloten met situatieschets van de armoede in Nederland en een omschrijving van de belanghebbenden rondom het maatschappelijke vraagstuk.

1.1 Aanleiding

Hoewel Nederland tot de rijkste landen van Europa behoort, is er ook in Nederland sprake van armoede. Uit een onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) blijkt dat eenoudergezinnen, mensen met een niet-westerse achtergrond, bijstandsontvangers en alleenstaanden onder de 65 jaar een grotere kans op armoede hebben (CBS, 2021). Maar ook onverwachte gebeurtenissen, zoals de coronacrisis, stijgende energieprijzen en toenemende inflatie, laten zien dat ook andere groepen in Nederland kwetsbaar zijn. Bijna 40% van de huishoudens heeft moeite om rond te komen (Movisie, sd). Het aantal

volwassenen dat zich zorgen maakt over hun financiële toekomst is vorig jaar flink toegenomen. Drie op de tien volwassenen zijn somber over hun financiële toekomst. Het grootst zijn de zorgen bij jongeren en huishoudens met een laag inkomen (NOS, 2023).

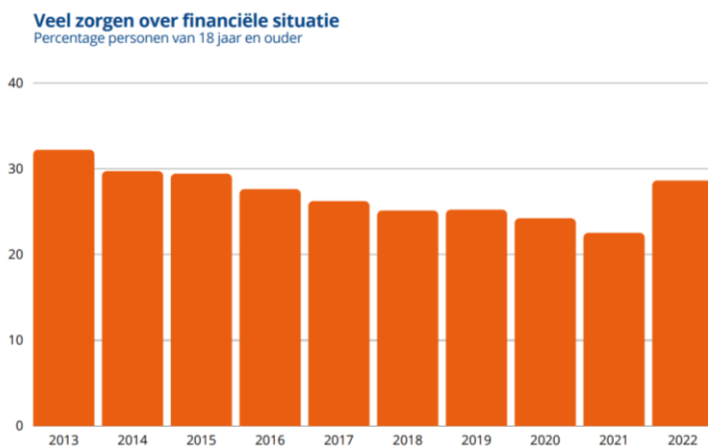
In 2022 waren zes op de tien huishoudens financieel kwetsbaar of zelfs financieel ongezond, blijkt uit onderzoek van Deloitte in samenwerking met Nibud en Universiteit Leiden (Deloitte, 2023). Het gaat om mensen die meestal niet of net wel kunnen

rondkomen van het inkomen, maar moeite hebben om met hun spaargeld onverwachte gebeurtenissen op te vangen (NOS, 2023). Bijna een miljoen mensen leeft volgend jaar onder de armoedegrens als er geen nieuw steunbeleid komt voor deze groep. Dat is de verwachting van het Centraal Planbureau, die gegeven wordt in het Centraal Economisch Plan (CPB, 2022). Dit jaar gaat het nog om zo'n 815.000 mensen (NOS, 2023).

Rol van de samenleving bij armoedebestrijding

Diaconieën en diaconale organisaties bieden steeds meer hulp bij armoede en doen dat onvoorwaardelijk. Dat blijkt uit een rapport 'Armoede in Nederland' (Omlo, Robbers, & Kromhout, 2023) dat onlangs werd aangeboden aan minister Carola Schouten (Armoedebeleid). De tijd die betaalde en onbetaalde krachten namens de kerken in 2021 hebben besteed aan het ondersteunen van mensen in armoede wordt geschat op bijna 2,3 miljoen uren. Daarnaast gaven de deelnemende kerken in het onderzoek aan in dat jaar naar schatting 40,9 miljoen euro uit te hebben gegeven aan armoedebestrijding (Reformatorisch Dagblad, 2023).

In een enquête geeft 60 procent van de kerken en diaconale organisaties aan dat het aantal hulpvragen in 2022 naar verwachting toe zal nemen ten opzichte van 2021. Voor kerken is het moeilijk om armoede onder de eigen leden in zicht te krijgen omdat het nog vaak een taboeonderwerp is en gepaard gaat met

Figuur 1. Overgenomen uit 'Geldzorgen nemen toe: vooral jongvolwassenen ongerust over toekomst,' door NOS, 2023.

gevoelens van schaamte. Daarnaast weten niet-kerkleden vaak niet dat diaconie ook bedoeld is voor hen (Reformatorisch Dagblad, 2023).

In het rapport komt naar voren dat kerken en diaconale organisaties de afgelopen jaren steeds meer aanwezig zijn in de wijken. In wijken worden allerlei laagdrempelige initiatieven ontwikkeld. Respondenten pleitten ervoor dat de kerk veel meer een agenderende rol op zich neemt door aandacht te vragen voor armoede in Nederland. In het publieke debat zou actiever benoemd moeten worden welke activiteiten kerken en diaconale organisaties verrichten in het kader van armoedebestrijding en welke drijfveren daarbij een rol spelen. Op deze manier kunnen kerken en diaconale organisaties ook een voorbeeldfunctie vervullen voor overheden (Reformatorisch Dagblad, 2023).

Het zijn niet alleen de kerken die een rol spelen in de ondersteuning rondom armoede en schulden. Ook vrijwilligersorganisaties en maatschappelijke initiatieven spelen een grote rol. Vele vrijwilligers zetten zich dagelijks in om mensen in armoede en schulden te ondersteunen. Veel mensen die in armoede leven, zijn afhankelijk van de hulp van lokale organisaties. De inzet van vrijwilligers kan een grote bijdrage leveren aan het voorkomen van ernstiger financiële problemen en het vergroten van de financiële bekwaamheid van hulpvragers. Maatschappelijke initiatieven zijn belangrijk bij het oplossen van problemen, zoals armoede. Ze vormen het sociale weefsel van Nederland (&MaatschapWij, 2022).

In deze tijd, waarin de armoede toeneemt, komt ook de opdracht voor de overheid meer in zicht. Bijbels gezien is het een taak voor de overheid om een 'schild voor de zwakken' te zijn. Aan de andere kant wil de SGP de verantwoordelijkheid van de overheid op sociaaleconomisch terrein begrenzen. Op deze manier wil de SGP de samenleving en haar gemeenschappen zoveel mogelijk de ruimte te geven en het omzien naar elkaar stimuleren (Wetenschappelijk Instituut SGP, 2022).

1.2 Probleemschets

De armoede in Nederland neemt toe: door de inflatie wordt het steeds moeilijker om rond te komen voor veel mensen. De overheid speelt een belangrijke rol in de ondersteuning van kwetsbaren, maar de samenleving, waaronder kerken en vrijwilligersorganisaties spelen ook een grote rol in de ondersteuning omtrent armoede. Deze rol blijft wat de SGP betreft soms onderbelicht (SGP, persoonlijke communicatie, 7 februari 2022).

Peter Schalk, Eerste Kamerlid voor de SGP, signaleert weinig aandacht en waardering voor de rol die kerken/diaconieën spelen in de bestrijding van armoede en schulden, terwijl de SGP dat wel mooi voor het voetlicht zou kunnen brengen. De SGP wil haar sociale gezicht meer tot uitdrukking brengen door helder te maken dat de SGP staat voor het omzien naar elkaar en de zwakkeren in de samenleving, op grond van wat de Bijbel hierover zegt (A. van Huizen, persoonlijke communicatie, 7 februari 2023). De Bijbel spreekt namelijk veelvuldig over kwetsbaren in de samenleving. De oproep om voor de arme, behoeftige, wees, weduwe en vreemdeling te zorgen klinkt in verschillende Bijbelboeken (Heij, 2017).

Daarnaast ziet de SGP de toenemende individualisering in de samenleving en toenemende roep richting de overheid om problemen rond armoede en schulden op te lossen, terwijl de SGP juist sterk gelooft in de kracht van de samenleving en deze rol van de samenleving wil versterken (A. van Huizen, persoonlijke communicatie, 7 februari 2023).

1.3 Organisatieomschrijving

De opdrachtgever voor de afstudeeropdracht is Arnold van Huizen, beleidsmedewerker Sociale Zaken en Werkgelegenheid bij de SGP-fractie in de Tweede Kamer. De fractie behoort tot de oppositie. De fractie

staat onder leiding van fractievoorzitter Kees van der Staaij. Kamerleden worden bij het uitvoeren van hun werkzaamheden bijgestaan door ondersteunend personeel, zoals beleidsmedewerkers. Zij assisteren de Kamerleden en de Kamerfracties bij hun dagelijkse taken. Daarbij valt te denken aan het inhoudelijk voorbereiden van debatten, het afhandelen van de post en het beheren van de agenda.

De SGP is een behoudende christelijke partij, die volgens Bijbelse normen politiek wil bedrijven. De partij werd opgericht op 24 april 1918 en is daarmee de oudste nog bestaande partij van Nederland (Parlement, sd). De stuwende kracht achter dit initiatief van een achttal kiesverenigingen en enkele kerkelijke ambtsdragers was Dominee Kersten, een jonge predikant uit Yerseke. De oprichting kwam voort uit een groeiende weerzin tegen de samenwerking van ARP en CHU met de Katholieken en zaken als bijvoorbeeld de sociale zekerheid en het vrouwenkiesrecht (Historiek, 2021).

De SGP staat voor politiek bij een open Bijbel. De Bijbel is het fundament van het werk van de SGP. Deze wijst richting en stelt grenzen. God heeft de wereld volmaakt geschapen, maar doordat wij als mensen ons van Hem afgekeerd hebben, leven we nu in gebrokenheid waar we steeds pijnlijk mee geconfronteerd worden. In de wetenschap dat God regeert, wil de SGP haar verantwoordelijkheid nemen. De SGP wil bijdragen aan een menswaardig leven voor iedereen, elkaar dienen en recht doen aan alle mensen (SGP, sd).

De SGP streeft volgens artikel 1 van het Program van Beginselen naar een regering van het Nederlandse volk geheel op grondslag van de in de Heilige Schrift geopenbaarde ordening Gods. Daarom staat de partij voor de handhaving van het onverkorte artikel 36 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis (NGB). Artikel 2 van de statuten voegt daaraan toe dat de partij zich stelt op de grondslag van Gods Woord. Daarbij onderschrijft zij geheel en onvoorwaardelijk de Drie Formulieren van Enigheid. De SGP belijdt het absoluut gezag van Gods Woord over alle terreinen van het leven en dus ook over het terrein van het staatkundige en maatschappelijke leven (Heij, 2017).

1.4 Doelstellingen en eindproduct

De aanleiding die in paragraaf 1.3 geschetst is vormt voor de partij aanleiding om voor het voetlicht te brengen welke mooie initiatieven er in de samenleving op dit vlak gerealiseerd worden, en hoe gemeenschapszin en omzien naar mensen met armoede en schulden gestimuleerd kan worden.

De doelstelling van de afstudeeropdracht is om te verkennen op welke manieren maatschappelijke organisaties, ondersteund door de (lokale) overheid, de zwakkeren in de samenleving optimaal steun kunnen bieden binnen het thema armoede en schulden. Om aan de doelstelling te voldoen is er gekeken welke 'best practices' de SGP op kan steken van de hulp van diaconieën en vrijwilligersorganisaties. In het verlengde daarvan is er gekeken welke rol de samenleving inneemt bij het ondersteunen van mensen in armoede en schulden, hoe deze rol vergroot en gestimuleerd kan worden en op welke manier de overheid daar meer ruimte voor kan geven. Kortom: Op welke wijze krijgt de rol van de gemeenschap in het omzien naar mensen in armoede en schulden op dit moment vorm, en hoe kan deze rol verder verstevigd worden?

De vraag van de SGP heeft zich niet beperkt tot gezinnen in armoede of een geselecteerde groep van (religieuze) maatschappelijke organisaties/ initiatieven, maar tot het geheel van de samenleving. Vanuit deze insteek wordt beoogd om een zo breed mogelijk inventariserend beeld te verkrijgen. De informatie die benodigd is om antwoord te geven op de vraag van de opdrachtgever is onder andere opgehaald door kwalitatieve interviews af te nemen wethouders, gemeenteraadsleden, vrijwilligersorganisaties en kerken/ diaconieën.

1.5 Probleemstelling en onderzoeksvragen

“De armoede in Nederland neemt toe: door de inflatie wordt het steeds moeilijker om rond te komen voor veel mensen. De overheid speelt een belangrijke rol in de ondersteuning van kwetsbaren, maar de samenleving, waaronder kerken en vrijwilligersorganisaties spelen ook een grote rol in de ondersteuning omtrent armoede. Deze rol blijft wat de SGP betreft soms onderbelicht.”

Met dit gegeven is de volgende probleemstelling geformuleerd:

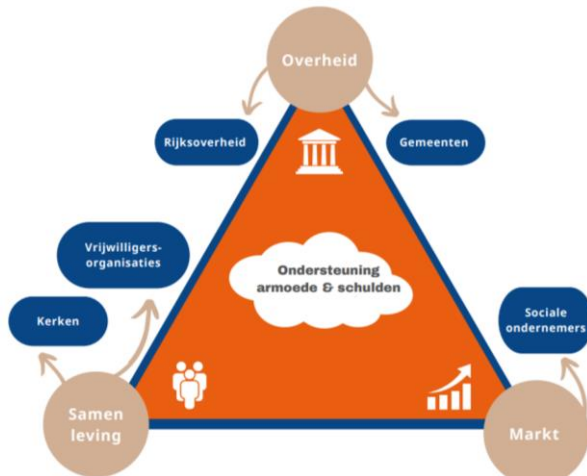
Welke concrete beleidsaanbevelingen kan de SGP-Tweede Kamerfractie doen om de rol van de samenleving bij het ondersteunen van mensen met armoede en schulden te versterken?

Om antwoord te geven op de probleemstelling zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

1. Welke maatschappelijke initiatieven zijn er op lokaal niveau ter ondersteuning van mensen in armoede en schulden, die breder aandacht en waardering verdienen volgens de SGP?
2. Hoe vullen kerken/ diaconieën en vrijwilligersorganisaties hun rol in de samenleving in ten aanzien van hulp bij armoede en schulden, en hoe zou die maatschappelijke rol vergroot kunnen worden?
3. Op welke manier kan zowel de landelijke als lokale overheid maatschappelijke initiatieven stimuleren en de ruimte daarvoor vergroten om de rol van de samenleving bij armoedebestrijding te verstevigen, die aansluit bij de uitgangspunten van de SGP?

1.6 Belanghebbenden

Bij de bestrijding van de armoede- en schuldenproblematiek zijn verschillende partijen betrokken. Het model van de maatschappelijke driehoek met de overheid, samenleving en markt als drie belangrijke partijen zal hierna worden toegepast op de aanpak van de armoede- en schuldenproblematiek.

Figuur 3: Infographic betrokken partijen aanpak armoede en schulden

Rijksoverheid

Lang geleden is afgesproken dat bestaanszekerheid een sociaal grondrecht is (De Nederlandse Grondwet, 1948). De rijksoverheid dient er voor te zorgen grondrechten te verwezenlijken. Het bestrijden van armoede is daar een onderdeel van. In het coalitieakkoord zien we dat terug: 'We nemen maatregelen om het aantal kinderen dat in armoede opgroeit in vier jaar tijd te halveren en hanteren daarbij een eenduidige, realistische, relatieve definitie van armoede. We herijken

elke vier jaar het sociaal minimum om vast te stellen of dit toereikend is om van te leven en mee te doen in de samenleving' (VVD, D66, CDA en ChristenUnie, 2021).

Aanpak geldzorgen, armoede en schulden

In 2022 kwam minister Schouten de Aanpak geldzorgen, armoede en schulden. Met deze aanpak wil het kabinet aan de slag met een halvering van het aantal kinderen dat opgroeit in armoede in 2025, en een halvering van armoede en problematische schulden in het algemeen in 2030 (Schouten, 2022).

Om de doelstellingen te behalen wil de minister inzetten op:

- 1) Een **betere borging van bestaans- en inkomenszekerheid**: een voldoende en stabiel inkomen in de basis;
- 2) **Preventie van geldzorgen**: een goede voorlichting van jongs af aan, in alle levensfasen dichtbij om de juiste financiële keuzes te maken;
- 3) Een **overheid die werkt voor mensen** en voorziet in laagdrempelige, eenvoudige, mensgerichte financiële hulp en sociale incasso;
- 4) Maatregelen nemen om (generatie)armoede te doorbreken zodat iedereen **meedoet en vooruitkomt**;
- 5) Realiseren dat meer mensen eerder en betere schuldhulpverlening ontvangen en **sneller perspectief hebben op een financieel zorgeloze toekomst** (Schouten, 2022).

De overkoepelende ambitie om te streven naar bestaanszekerheid vertaalt het kabinet naar drie kwantitatieve doelstellingen voor de aanpak van gezondheidsproblemen, armoede en schulden:

- Een halvering van het aantal mensen in armoede in 2030 t.o.v. 2015;
- Een halvering van het aantal kinderen dat opgroeit in armoede in 2025 t.o.v. 2015;
- Een halvering van het aantal huishoudens met problematische schulden in 2030 (Schouten, 2022).
Met deze ambities wordt aangesloten bij de Duurzame Ontwikkelingsdoelstelling (SDG) van de VN om armoede te beëindigen.

Het **landelijk kader en programma's** bieden ondersteuning bij het vormgeven van lokaal beleid. Er zijn verschillende landelijke programma's die mensen in armoede hulp bieden:

- **Gemeenten 4 Global Goals Campagne**
In 2015 heeft de VN 17 ambitieuze Global Goals voor duurzame ontwikkeling vastgesteld. Alle Global Goals hebben subdoelen die verband houden met het dagelijkse werk van lokale en regionale overheden. Eén van de doelen gaat over het halveren van het aantal mensen dat onder de armoedegrens leeft, het zorgen voor gelijke toegang tot basisvoorzieningen en gelijke economische rechten en het vergroten van weerbaarheid van mensen in kwetsbare situaties (VNG, 2015).
- **Schouders eronder**
Schouders eronder is een landelijk programma, gesubsidieerd door het ministerie van SZW, met als doel de schuldhulpverlening in Nederland te verbeteren. Het programma wil de kennis verbeteren van iedereen die een rol heeft in het signaleren, voorkomen en oplossen van schulden (Schouders eronder, 2017).
- **Kansrijke start**
Het actieprogramma *Kansrijke start* richt zich op kinderen in de eerste 1000 dagen van hun leven, met name kinderen die geboren worden in een kwetsbare situatie (Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, sd).
- **Gezond in...**
Is een stimuleringsprogramma dat ongeveer 150 GIDS (Gezondheid in De Stad) gemeenten ondersteunt bij het versterken van hun lokale aanpak van gezondheidsachterstanden. Het programma biedt gemeenten advies, praktische instrumenten en landelijke en regionale bijeenkomsten (Gezond in..., sd).
- **Alliantie Kinderarmoede**
De landelijke Alliantie Kinderarmoede is opgericht om samen met verschillende partners armoede onder kinderen uitbannen (Alliantie Kinderarmoede Nederland , sd).
- **Vakkundig aan het werk**
Binnen het programma gebruiken wetenschappers samen met gemeenten de nieuwste wetenschappelijke inzichten om mensen die kampen met armoede, en daardoor sociale uitsluiting te helpen. Ze onderzoeken verborgen armoede om mensen die hulp nodig hebben beter te bereiken (ZonMw, 2015).
- **Eenvoudig maatwerk**
Het onderdeel *Eenvoudig maatwerk* van het programma Sociaal Domein zoekt naar doorbraken op lokaal en landelijk niveau om mensen met gestapelde problemen, waaronder schulden beter te

helpen. Eén onderdeel richt zich voornamelijk op het voorkomen van een stapeling van problemen (Programma Sociaal Domein, sd).

Gemeenten

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor armoedebeleid en schuldhulpverlening. Dit komt tot uiting in inkomensondersteuning en het bevorderen van participatie aan het sociale leven en deelname aan sport en cultuur. Maatregelen die gemeenten nemen voor steun aan mensen met een laag inkomen zijn bijvoorbeeld algemene en bijzondere bijstand, kortingen op sport en cultuur, kwijtschelden van gemeentelijke belastingen, een collectieve ziektekostenverzekering, individuele inkomensvoetstuk of sneller hulp bij schulden (Rijksoverheid, sd).

Kerken

Minister Carola Schouten deed onlangs een oproep aan kerken en moskeeën de overheid te helpen in de bestrijding tegen armoede. Religieuze groeperingen kunnen volgens haar mensen bereiken die de weg naar de overheid niet weten te vinden. De armoedebestrijding van kerken bestaat onder andere uit financiële- en materiële ondersteuning, zoals het voorzien in eten (Reformatorisch Dagblad, 2023). Jaarlijks dragen talloze kerkleden via collectes miljoenen euro's bij aan de bestrijding van armoede. Tegelijkertijd steken vrijwilligers binnen de kerk hun handen uit de mouwen om in hun naaste omgeving 'te doen wat hun hand te doen vindt'. Geld wat via collecten wordt opgehaald wordt besteed aan individuele ondersteuning, kerstpakketten, inloophuizen en collectieve ondersteuning (De Sociale Alliantie, sd).

Voor de kerk is ondersteuning van hulpbehoevenden vanouds een wezenlijke taak. In het Bijbelboek Handelingen wordt gesproken over de instelling van het diakenambt. In het verleden lag de armenzorg in Nederland zelfs voor een groot deel bij de kerken. Iedere kerkgenootschap werd geacht zelf te zorgen voor de armen in zijn midden. In de loop van de vorige eeuw zijn steeds meer vormen van financiële ondersteuning van de kerk naar de overheid geschoven. Sluitstuk daarbij was de Algemene Bijstandswet die in 1965 werd ingevoerd. Het voordeel van de ondersteuning vanuit kerken is dat deze veelal dichterbij mensen staan dan het ambtelijk apparaat dat de overheid ter beschikking heeft (Janse, 2022).

Vrijwilligersorganisaties

Veel mensen met financiële problemen zijn afhankelijk van de hulp van lokale hulporganisaties en initiatieven. Er zijn veel vrijwilligers die zich inzetten voor mensen die in financiële problemen dreigen te raken of al zitten. Het is voor mensen vaak een uitdaging om wegwijs te raken in de mogelijkheden die er zijn voor financiële ondersteuning. Er zijn in dit geval vrijwilligers die mensen helpen met bijvoorbeeld het aanvragen van de energietoeslag (Humanitas, sd). Ook zijn er organisaties die het voor kinderen mogelijk maken om te gaan sporten of hulp bieden om voor een warme maaltijd op tafel te zetten. De ondersteuning van mensen in armoede en schulden is erg verschillend per gemeente. SchuldHulpMaatje is bijvoorbeeld een organisatie met ruim 100 locaties in zo'n 136 gemeenten. Hun aanpak is erop gericht om mensen met (dreigende) schulden vroegtijdig te bereiken en hulp te bieden via internet en met getrainde vrijwilligers, die deskundig en op persoonlijke wijze kunnen helpen naar een schuldenvrij leven. Begeleiding in gedragsverandering en financiële zelfredzaamheid staan daarbij centraal (SchuldHulpMaatje, sd).

Sociale ondernemers

Sociale ondernemingen zijn financieel duurzaam en stellen de sociale doelstelling boven de financiële doelstelling. Een ander kenmerk van sociale ondernemingen is het innovatieve karakter: sociale ondernemers komen vaak met creatieve en innovatieve oplossingen voor sociale problemen (One World, 2015). Binnen het thema armoedebestrijding kan het gaan om private bedrijven die sociale investeringen

doen om op een bepaalde manier mensen in armoede en schulden te ondersteunen. Om een voorbeeld te noemen van een sociale ondernemer: Hans van Putten, ex-directeur van een groot internationaal reclamebureau, bracht zijn gehandicapte zoon Thomas naar een zorginstelling, maar merkte dat hij daar weinig aandacht en liefde kreeg. Hierop besloot hij zelf een huis te kopen, waar zijn zoon kon wonen. Inmiddels zijn er nu zo'n twintig Thomas-huizen met in elk huis vijf gehandicapten die met enthousiaste zorg-ouders samenwonen. Dit project is voor mensen goedkoper dan officiële zorginstellingen (Dahmeijer, de Jong, & de Jong, sd).

1.7 Leeswijzer

Het onderzoeksrapport bevat een hoofdstuk *inleiding, theoretisch kader, onderzoeksmethoden, onderzoeksresultaten, conclusie* en *discussie*. Hoofdstuk 2 biedt een onder andere een overzicht van de literatuur over de begrippen *armoede* en *schulden*. In hoofdstuk 3 wordt vervolgens de methodologie gepresenteerd. Hierna gaat hoofdstuk 4 in op de belangrijkste resultaten. Op basis hiervan wordt in hoofdstuk 5 het antwoord op de hoofdvraag gegeven en de aanbevelingen. Tot slot komen in hoofdstuk 6 de beperkingen van het onderzoek aan bod. Alle bevindingen die zijn opgehaald door middel van de kwalitatieve onderzoeksmethoden zijn opgenomen in de *bijlagenbundel*.

Hoofdstuk 2: Theoretische Kader

Aan de hand van literatuuronderzoek wordt er ingegaan op begrippen, theorieën en modellen die in het kader van het thema armoede en schulden relevant zijn. Allereerst komen de begrippen armoede en schulden aan bod, vervolgens de verklaringen en de gevolgen van armoede. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een beschrijving van de rol van het maatschappelijk middenveld in het kader van armoedebestrijding.

2.1 Begrippen armoede & schulden

Armoede en schulden hebben beide een financiële component: door een gebrek aan financiële middelen zijn mensen arm of hebben ze betalingsproblemen (Vijlbrief & van Mourik, 2020). Armoede en schulden zijn hardnekkige problemen, met vaak een structureel karakter. Individuen en huishoudens die er mee te maken krijgen, ondervinden daar namelijk vaak langdurig de consequenties van. Er zijn verschillende factoren die een rol spelen bij het ontstaan van armoede: persoonlijke, sociale, maatschappelijke en economische factoren. Deze factoren beïnvloeden en versterken elkaar wederzijds. Armoede leidt tot stress, schaamte, en een slechtere gezondheid. Een slechte gezondheid leidt er toe dat het moeilijk wordt om een baan te behouden, wat er toe leidt dat er geldnood ontstaat, wat stress op kan leveren en wat weer negatieve invloed kan hebben op de gezondheid (Koepel Adviesraden sociaal domein, sd). In deze paragraaf worden de definities van de begrippen *armoede* en *schulden* aan de orde gesteld.

2.1.1 Definitie armoede

Er bestaan verschillende definities van armoede. De belangrijkste kenmerken zijn langdurig moeite hebben om rond te komen en de daarmee gepaard gaande sociale uitsluiting (zoals gevolg van armoede niet kunnen deelnemen aan maatschappelijke activiteiten, afname van eigenwaarde) (Movisie, sd). De Verenigde Naties omschrijven armoede als “het niet kunnen voorzien in de eerste levensbehoeften”. Uit onderzoeken blijkt dat er in een rijk land als Nederland steeds meer mensen door armoede getroffen worden (Armoedefonds, sd).

Absoluut of relatief

Als er gesproken wordt over armoede kan er onderscheid gemaakt worden tussen twee soorten armoede: absolute armoede en relatieve armoede. In Nederland spreken we van *absolute armoede* als mensen leven onder de lage-inkomensgrens en bijvoorbeeld niet beschikken over (gezond) voedsel, huisvesting, toegang tot gezondheidszorg of geen mogelijkheden hebben om verder te leren na een verplichte schoolperiode (Armoedefonds, sd).

Relatieve armoede verwijst naar de levensomstandigheden van een individu of groep in verhouding met zijn/haar omgeving. *Sociale armoede* betekent dat mensen niet mee kunnen doen aan het normale maatschappelijke leven omdat er geen geld is voor een sportclub of vereniging, voor schoolactiviteiten of een uitstapje van de bejaardenvereniging of bijvoorbeeld de toegang het internet (Armoedefonds, sd).

2.1.2 Wanneer is er sprake van armoede?

Volgens het Sociaal Cultureel Planbureau is iemand arm als hij of zij 'gedurende lange tijd niet voldoende middelen heeft om in de basisbehoeften te voldoen die in hun samenleving als noodzakelijk gelden'. De omvang van armoede wordt berekend aan de hand van het 'niet-veel-maar-toereikendbudget'. Dit budget zou genoeg moeten zijn voor zowel iemands basisbehoeften, als voor sociale participatie en ontspanning (Lampis Temmink, 2023).

Objectief en subjectief

Het SCP vindt dat armoede het beste objectief kan worden vastgelegd. Objectief betekent binnen dit begrip

dat wetenschappers en budgetdeskundigen de hoogte van de armoedegrens vaststellen. In Nederland ligt volgens het Centraal Planbureau de armoedegrens voor een eenpersoonshuishouden in 2023 op €1551 per maand. De armoedegrens is gebaseerd op een lijst gemaakt door Het Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting (Nibud). Deze lijst bevat uitgaven zoals voedsel, kleding, verzekeringen, persoonlijke verzorging en woonlasten. Een belangrijke kanttekening hierbij is dat het Nibud er vanuit gaat dat mensen met lage inkomens op hun uitgaven proberen te besparen. Daarom hanteert het Nibud lagere prijzen dan gemiddeld in deze lijst (Lampis Temmink, 2023).

Niet alleen huishoudens die onder de armoedegrens leven hebben te kampen met geldzorgen. Ook gezinnen met een inkomen van 120 tot 130 procent van de armoedegrens ervaren vaak zorgen, bijvoorbeeld door schuldenproblematiek, stijgende vaste lasten, achterblijvende inkomens en de flexibilisering van de arbeidsmarkt (Lampis Temmink, 2023).

2.1.3 Definitie schulden

Rondom het begrip 'schulden' bestaan er verschillende definities. Bijna iedereen heeft schulden, zoals huiseigenaren met een hypotheekschuld, hoger opgeleiden met een studieschuld, en wie met een creditcard betaalt heeft een tijdelijke lening bij de creditcardverstrekker. In deze gevallen gaat het om een schuld waarbij 'een ander nog geld van je krijgt' ofwel een betalingsverplichting. Een schuld is niet per definitie een probleem voor mensen, omdat ze voldoende inkomen of spaargeld hebben om hun betalingsverplichtingen na te komen (Jungmann & Madern, 2016). Er wordt van een problematische schuld gesproken wanneer iemand redelijkerwijs niet kan voortgaan met het betalen van zijn schulden, of hier al mee opgehouden is (CBS, 2020).

Het CBS heeft in 2020 een nieuwe, scherpere definitie van schulden geïntroduceerd, '*geregistreerde problematische schuld*', om te kunnen meten hoe groot de schuldenproblematiek in Nederland is. Een huishouden voldoet aan deze definitie wanneer iemand uit het huishouden voldoet aan minimaal één van de tien criteria. Voorbeelden van de criteria zijn het volgen van een WSNP-traject, het hebben van een BKR geregistreerde betalingsachterstand of het minimaal zes maanden niet betaald hebben van de zorgpremie (CBS, 2020).

2.2 Verklaringen voor armoede

Vanuit de literatuur zijn er verschillende theorieën en verklaringen voor het fenomeen armoede.. Sociologen, cultureel antropologen, economen, sociaalpsychologen en beleidswetenschappers leggen daarbij andere accenten. Vrooman onderscheidt acht categorieën verklaringen voor armoede (Vrooman, 2016).

De conjuncturele benadering benadrukt dat armoede het gevolg is van het ebben en vloeien van het economisch tij. Een opgang of neergang van de economie uit zich in de armoedecijfers via werkloosheidsschommelingen (waardoor meer of minder mensen afhankelijk worden van een uitkering) en de welvaartsontwikkeling. Tijdens recessies worden de lonen en uitkeringen gematigd en krijgen zelfstandigen minder, en minder goed betaalde, opdrachten. Het omgekeerde gebeurt, wanneer er economisch voorspoedige tijden zijn (Movisie, 2016). **Structuralistische visies** wijzen op de invloed van maatschappelijke veranderingen op de lange termijn. Economen benadrukken vaak de rol die technologische ontwikkelingen en globalisering spelen via veranderingen in de werkgelegenheid en de loonongelijkheid. Sociologen wijzen eerder op de invloed van sociale ongelijkheid, het langlopende proces van modernisering, veranderende risico's, individualisering en polarisatie op de arbeidsmarkt (Sociaal Cultureel Planbureau, 2020). **Demografische verklaringen** kijken naar samenstellingseffecten. Als het

bevolkingsaandeel van groepen met een hoog of laag armoederisico verandert, bijvoorbeeld eenoudergezinnen of hoogopgeleiden, is dat van invloed op de armoedecijfers (Sociaal Cultureel Planbureau, 2020).

Culturele benaderingen gebruiken een culture of poverty-visie waarin normen en waarden van armen van generatie op generatie worden overgedragen als gevolg van omgevingskenmerken, zoals isolement, de sociale desorganisatie van de stedelijke onderklasse en het structurele verdwijnen van industriële werkgelegenheid (Engbersen, Schuyt, Timmer, & van Waarden, 2009). Bij **verklaringen uit machtsverschillen** is de gedachte dat groepen hun macht in eigen voordeel gebruiken en daarbij armoede veroorzaken, bijvoorbeeld bij het bezit van en de controle over de productiemiddelen, of het monopoliseren van beroepskennis (Sociaal Cultureel Planbureau, 2020). **Institutionele visies** zien armoede als gevolg van wetten en regels van de overheid. Volgens de institutionele verklaring hebben beleidsmakers tamelijk weinig invloed op de werking van deze wet- en regelgeving. De ontwikkeling hiervan zou gestuurd worden door besluiten die ooit vanuit hogere hand genomen zijn en dusdanig verankerd liggen in het systeem dat deze een 'eigen leven' leiden (Banerjee & Duflo, 2019). Tot slot zijn er **individualistische verklaringen** die het belang van tekortschietende persoonlijke hulpbronnen betreffen. Dit kan gaan om de samenhang van armoedeproblemen met cognitieve beperkingen, een slechte gezondheid, weinig zelfvertrouwen, een klein sociaal netwerk en deels keuzes met betrekking tot gedrag. Hierbij speelt een terugkoppelmechanisme: juist door armoede kan het cognitief functioneren van mensen achteruitgaan en hun gedrag minder functioneel worden (Mullainathan & Shafir, 2013).

2.3 Gevolgen van armoede

Leven in financiële kwetsbaarheid en armoede heeft negatieve welzijnseffecten. Armoede leidt vaak tot sociaal isolement. Mensen hebben geen of beperkte mogelijkheden om deel te nemen aan sociale activiteiten en het onderhouden van sociale contacten. Dit kan leiden tot schaamte. Armoede heeft ook negatieve effecten op de gezondheid, hoewel dit omgekeerd ook mogelijk is. Gezondheidsproblemen kunnen namelijk een belemmering zijn bij het werken. De gevolgen van armoede op gezondheid komen vooral tot uitdrukking in een lagere levensverwachting voor lage inkomens. Ook heeft armoede invloed op iemand zijn gemoedstoestand, het verhoogt het niveau van stress en iemand heeft vaak minder energie om de omstandigheden te overzien. Daardoor wordt het moeilijk om de juiste financiële beslissingen te nemen en verlaagt het de cognitieve vaardigheden (Haushofer & Fehr, 2014). Daarmee kan armoede zichzelf voortzetten. Mullainathan en Shafir (2013) stellen: 'langdurige schaarste ontnemt mensen het vermogen om hun situatie te verbeteren'. Het voortdurende gevecht om te overleven neemt zoveel capaciteit in beslag dat er geen ruimte is om de lange termijn te overzien (Sociaal Cultureel Planbureau, 2020).

Armoede beperkt zich niet tot financiële tekorten, maar gaat gepaard met een bredere problematiek. Er wordt hierbij onder meer gewezen op gezondheidsproblemen en sociaal isolement. Een effectieve aanpak van armoede vraagt om een brede benadering van armoede waarin er ook aandacht is voor allerlei sociaal-maatschappelijke effecten (Wildeboer Schut & Hoff, 2022).

2.4 Situatieschets armoede Nederland

Hoeveel mensen in armoede zijn er? En welke groepen in de bevolking hebben het vaakst met armoede te maken? In deze paragraaf wordt er een beknopt beeld geschetst van de armoede in Nederland.

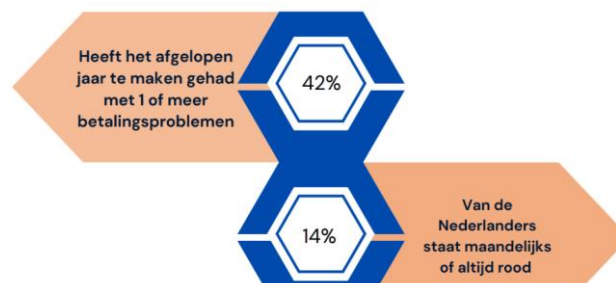
Cijfers leven onder de lage- inkomensgrens

In 2021 leefde 3,9 procent van de tweeoudergezinnen met minderjarige, thuiswonende kinderen minstens

een jaar onder de lage-inkomensgrens, dit is ten opzichte van 2020 een kleine daling van 0,2%. Onder eenoudergezinnen met minderjarige kinderen is het percentage gezinnen met een laag inkomen met 15,8 procent aanzienlijk hoger. In deze gezinnen was er sprake van een stijging ten opzichte van 2020. Een jaar eerder ging het om 14,9 procent van de eenoudergezinnen met minderjarige kinderen die rond moest komen van een laag inkomen (Nederlands Jeugdinstituut, 2022).

Kwetsbare groepen in Nederland

- ***Kinderen in armoede***
In 2020 maakten 221.000 minderjarige kinderen deel uit van een huishouden met een laag inkomen (Armoedefonds, 2021).
- ***ZZP'ers het meest kwetsbaar voor armoede***
Van de mensen met hoofdzakelijk inkomen uit betaald werk maakte 1,9% in 2020 deel uit van een huishouden onder de lage inkomensgrens (Armoedefonds, 2021).
- ***Werkenden armen***
Een groep die vaak wordt vergeten zijn de mensen die een betaalde baan hebben, maar te weinig verdienen om van rond te komen. Steeds meer mensen in Nederland die werken, leven tegelijkertijd in armoede. Van alle werkenden is 4,6 procent arm, ofwel zo'n 320.000 mensen. Van hen werken er 175.000 in loondienst en 145.000 als zelfstandige. Dat meldt het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) in het rapport *Als werk weinig opbrengt* (BNN VARA, 2018).
- ***Bijstandontvangers***
Bijna 64 procent van de huishoudens die voornamelijk van een bijstandsuitkering of een verwante sociale voorziening (bijvoorbeeld een Wajong-uitkering) moesten rondkomen, had in 2020 een laag inkomen. Ruim 40 procent van deze bijstandontvangers had bovendien al minstens vier jaar een laag inkomen. Ook onder ontvangers van een werkloosheids- of arbeidsongeschiktheidsuitkering lag het aandeel huishoudens met een laag inkomen ruim boven het landelijk gemiddelde van 6,8 procent (Armoedefonds, 2021).
- ***Alleenstaanden tot AOW- leeftijd lopen grootste armoederisico***
Van alle huishoudentypen is het armoederisico onder alleenstaanden tot de AOW- gerechtigde leeftijd met bijna 17 procent het grootst. Daarna volgen de eenoudergezinnen met uitsluitend minderjarige kinderen: 15 procent van hen liep in 2020 risico op armoede (Armoedefonds, 2021).
- ***Pensioenontvangers***
Ruim 1 op de 100 65-plus huishoudens had in 2020 al ten minste vier jaar een laag inkomen. Voor een groot gedeelte betreft het dan huishoudens met een onvolledige AOW-opbouw. Betrekkelijk vaak gaat het daarbij om eerste generatie migranten: zij maken ruim 40 procent uit van de groep 65-plussers met langdurig armoederisico (Armoedefonds, 2021).

Figuur 4: feiten geldproblemen in Nederland. Aangepast van Nibud <https://www.nibud.nl/dossiers/geldproblemen-in-nederland/>

2.5 Rol maatschappelijk middenveld bij armoedebestrijding

Armoedebestrijding is verre van eenvoudig. Het vraagt om een effectief samenspel van onder meer overheden, professionals, werkgevers, maatschappelijk middenveld, armen zelf en hun netwerken. Ook is een combinatie van interventies op verschillende niveaus nodig, gezien de verscheidenheid aan oorzaken en doelgroepen zijn er verschillende oplossingen nodig. De inzet van het maatschappelijk middenveld (kerken, (vrijwilligersorganisaties) is onmisbaar als het gaat om armoedebestrijding om gezamenlijk tot oplossingen te komen. Daarbij is het belangrijk dat organisaties met elkaar samenwerken. Er wordt in dit kader ook wel gesproken over 'vitale coalities' of 'lokale netwerken' van maatschappelijke partijen rondom armoedebestrijding om problemen in de wijk tegen te gaan (Dekker & van den Toorn, 2011). Dat geldt vooral op het gebied van participatiebevordering. Waar gemeenten vooral de inkomensondersteuning tot hun kerntaak rekenen, werken zij op het gebied van participatiebevordering van minima veel samen met maatschappelijke organisaties (Van der Klein, Van den Toorn, Nederland, & Swinnen, 2011). Het aanpakken van sociaal complexe problemen is een gezamenlijke taak. Diverse partijen, zoals politie, onderwijs, zorg- en welzijn instellingen, vrijwilligersorganisaties en andere instellingen die zich bezig houden met armoede moeten de handen ineenslaan om armoede tegen te gaan. Dit onderzoek richt zich nadrukkelijk op de rol van die het maatschappelijk middenveld inneemt. De onderzoeksresultaten tonen aan op welke manier de maatschappelijke rol rondom de ondersteuning van mensen in armoede en schulden ingevuld wordt en op welke manier de overheid de ruimte voor het maatschappelijk middenveld kan vergroten.

Hoofdstuk 3: Onderzoekopzet: wijze van dataverzameling

In hoofdstuk 3 worden de onderzoeks-voorwaarden beschreven. Er wordt benoemd en toegelicht welke onderzoeksmethode gehanteerd wordt en wat nodig is om het onderzoek uit te voeren. Ook worden de onderzoekseenheden en waarnemingseenheden per onderzoeksvragen uitgewerkt. Het hoofdstuk sluit af met een weergave van de vragen die gesteld zullen worden tijdens de interviews gedurende het onderzoek en de manier van data- analyse.

3.1 Type onderzoek

In dit onderzoek zijn kwalitatieve onderzoeksmethoden gehanteerd om antwoord te geven op de hoofdvraag. Bij kwalitatief onderzoek staat de beleving van de onderzochte personen centraal, ook wel subjectieve betekenisverlening genoemd. Met kwalitatief onderzoek kan men inzicht verkrijgen over onderwerpen waar nog weinig kennis over is. Bij het gebruik van kwalitatief onderzoek worden de gegevens niet in cijfers verwerkt maar in alledaagse taal. Het doel van de kwalitatieve methode is om nieuwe ideeën op te doen waaruit mogelijk beleidsaanbevelingen volgen (Verhoeven, 2018). Het betreft een beschrijvend onderzoek, waarbij volledigheid niet het voornaamste doel is, maar om een beeld te schetsen waarbij gemene delers uit de interviews leiden tot aanbevelingen.

3.2 Kwalitatieve dataverzamelingsmethoden

Om antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvragen is er gebruik gemaakt van interviews. Een interview is een vraaggesprek waarin de beleving van de geïnterviewde(n) vooropstaat (Verhoeven, 2018). Het doel is om informatie te verzamelen over een bepaald onderwerp, in dit geval de ondersteuning van mensen in armoede en schulden.

De gehanteerde interviewmethode is een semigestructureerd of half-gestructureerd interview. Bij deze methode worden er open vragen gesteld aan de geïnterviewde. Tijdens het interview is een standaard vragenlijst gebruikt, maar was het mogelijk om door te vragen om de diepte in te kunnen gaan. De volgorde waarin de vragen gesteld zijn was flexibel en de respondenten kregen de gelegenheid om volledig vrij te antwoorden. De beginfase van het interview startte met een gestructureerd interview, later in het interview is overgegaan naar een semigestructureerde aanpak. Op deze manier werd de onderzoeker in staat gesteld om hele rijke data te verzamelen en diepgaande inzichten op te doen door middel van een kwalitatieve data- analyse (Verhoeven, 2018).

Daarnaast is literatuuronderzoek als dataverzamelingsmethode gebruikt. Literatuuronderzoek kon inzichten bieden die door anderen al verzameld zijn. In dit onderzoek werd achterhaald wat er in de literatuur bekend was of welke resultaten uit eerdere onderzoeken bekend werden over de rol van de samenleving bij armoede en schulden en bestaande maatschappelijke initiatieven. In paragraaf 3.4 wordt specifiek de toegepaste dataverzamelingsmethode per onderzoeksvraag beschreven.

3.3 Respondentselectie

De onderzoekspopulatie van het onderzoek is een heterogene groep. De groep respondenten bestaat namelijk uit drie verschillende categorieën: vertegenwoordigers van kerken/ diaconieën, gemeenteraadsliden/ wethouders en vrijwilligersorganisaties/ initiatiefnemers. Op basis van deze verschillende categorieën is een vragenlijst opgesteld (bijlage V). Het streven was om van elke categorie tussen de 3 en 5 mensen te spreken zodat voor een evenredige verdeling en om de reden dat de interviewresultaten het belangrijkste onderdeel vormen van het onderzoek. In bijlage II is een overzicht opgenomen met de geïnterviewde respondenten, opgedeeld in de drie verschillende categorieën.

Voor de selectie van respondenten die benaderd worden om deel te nemen aan interviews is allereerst het politieke netwerk van de SGP benut. Daarnaast zijn uit de interviews ook aanvullende interviews voortgevloeid, doordat er tijdens het interview doorverwezen werd naar een andere gesprekspartner. Voor de overige selectie werd er met behulp van desk research achterhaald welke partijen een grote rol spelen in de ondersteuning van mensen in armoede en schulden. In de onderstaande tabel is selectie en wijze van benadering aangegeven.

1) Kerken/ diaconieën
Voor de selectie van kerken is andere de Christelijke Geformeerde Kerk en het project Kerk in Actie van de Protestantse Kerk in Nederland geïnterviewd Deze kerkverbanden waren ook eerder betrokken bij het onderzoek wat uitgevoerd is naar de rol van kerken bij armoedebestrijding (zie hoofdstuk 1) (Protestantse Kerk in Nederland, 2022). Daarnaast zijn op basis van persoonlijke contacten de overige diaconieën benaderd.
2) Vrijwilligersorganisaties/ initiatiefnemers
De selectie van de geïnterviewde vertegenwoordigers van vrijwilligersorganisaties is gemaakt op basis van enerzijds deskresearch, waarbij organisaties zoals de Voedselbank, Schuldhulpmaatje en Present naar voren komen. Anderzijds is de input uit interviews benut om andere gesprekspartner te benaderen aangezien bovenstaande partijen kennis hebben over welke andere organisaties een belangrijke rol spelen.
3) Gemeenteraadsleden/ wethouders
De selectie van gemeenteraadsleden en wethouders is gemaakt door allereerst het netwerk van de SGP te benutten. Via de bestuurdersvereniging van de SGP zijn contactgegevens aangevraagd van wethouders en raadsleden met armoedebelid in hun portefeuille. Daarnaast is er met behulp van deskresearch een wethouder van een andere politieke partij geïnterviewd. (Zie bijlage 2 voor het complete overzicht van de deelnemers van het onderzoek.)

3.4 Dataverzamelmethode onderzoeksvragen

Onderzoeksvraag 1: Welke maatschappelijke initiatieven zijn er op lokaal niveau ter ondersteuning van mensen in armoede en schulden, die breder aandacht en waardering verdienen volgens de SGP?

Om deze vraag te kunnen beantwoorden is er gebruik gemaakt van twee verschillende methoden. Allereerst is er algemeen geïnventariseerd welke maatschappelijke initiatieven er bestaan in de vorm van deskresearch. Met deskresearch is gepoogd een antwoord te vinden door bestaande en beschikbare informatie te gebruiken, oftewel secundaire gegevens (Verhoeven, 2018). Eén van de geraadpleegde bronnen is de website van het Armoedefonds, waar verschillende projecten gepubliceerd zijn. Ook heeft de interne kenniscoördinator voorzien in een overzicht van literatuur en andere documenten. Met behulp van deze aangereikte literatuur en informatiebronnen achterhaald door mijn eigen persoon is er een beeld geschetst van mooie bestaande voorbeelden. De grote verscheidenheid van maatschappelijke initiatieven maakte het enerzijds eenvoudig om voorbeelden te benoemen in de beantwoording van de eerste onderzoeksvraag. Anderzijds was het een voortdurende afweging welke van de vele initiatieven op te nemen in onderzoeksvraag omdat het vanaf een afstand lastig te bepalen in welke mate initiatieven werkelijk

effectief zijn en tevens bestaat het risico dat er belangrijke initiatieven ontbreken. Het voordeel van deze wijze van desk research is dat er een breed beeld geschetst is van de verschillende initiatieven gerealiseerd door het hele land.

Vervolgens zijn ter verdieping interviews gebruikt om in te zoomen op de 'best practices' van bestaande maatschappelijke initiatieven. In bijlage V is een vragenlijst opgenomen, waarvan één deel specifiek gaat over maatschappelijke initiatieven. Het beoogde doel van het interview was om een goed beeld te krijgen van goede voorbeelden van maatschappelijke initiatieven en de drijfveren daarachter om vervolgens de 'gemene delers' van deze initiatieven scherp te krijgen. De vragen wat betreft maatschappelijke initiatieven zijn in de interviews gesteld aan wethouders, gemeenteraadsleden en vertegenwoordigers van vrijwilligersorganisaties. Zij hebben namelijk een goed in beeld welke bestaande maatschappelijke initiatieven er zijn en hoe initiatieven meer verder gestimuleerd kunnen worden.

Voorbeelden van vragen welke antwoord dienen te geven op deze onderzoeksvraag zijn:

 Hoe krijgt het omzien naar elkaar en in het bijzonder naar mensen die te maken hebben met armoede en schulden in de lokale samenleving vorm? → vraag voor wethouders/gemeenteraadsleden

 Welke succesvolle voorbeelden op het gebied van armoedebestrijding ziet u in de samenleving gerealiseerd en uitgevoerd worden? → vraag voor wethouders/gemeenteraadsleden

Onderzoeksvraag 2: Hoe vullen kerken/ diaconieën en vrijwilligersorganisaties hun rol in de samenleving in ten aanzien van hulp bij armoede en schulden, en hoe zou die maatschappelijke rol vergroot kunnen worden?

Allereerst is er gebruik gemaakt van desk research. Daarbij is voornamelijk gekeken naar het eerste aspect van de onderzoeksvraag, namelijk welke rol kerken/diaconieën en vrijwilligersorganisaties innemen. Voor de rol van kerken is onder andere gebruik gemaakt van een onderzoek wat onlangs is gepubliceerd 'Armoede in Nederland' (Protestantse Kerk in Nederland, 2022). Dit is een onderzoek naar hulpverlening door diaconieën, parochiële caritainstellingen en diaconale organisaties in Nederland welke inzichtelijk maakt welke activiteiten zij ondernemen om armoede en schulden tegen te gaan. Daarnaast is er ter beantwoording van de onderzoeksvraag gebruik gemaakt van interviews. In bijlage V is een vragenlijst opgenomen die gehanteerd werd om het interview te doorlopen. Er is gekozen om de vragenlijst is op te delen in drie verschillende categorieën: maatschappelijke initiatieven, kerken- diaconieën en wethouders-gemeenteraadsleden/ ambtenaren van wijkteams omdat er per categorie andere vragen van toepassing zijn. Het doel van de interviews was om te achterhalen hoe de diverse betrokken partijen in de samenleving in het algemeen denken over participatie bij armoedebestrijding. De selectie respondenten voor de beantwoording van deze deelvraag bestaat uit twee groepen: kerken/ diaconieën en vrijwilligersorganisaties.

Voorbeelden van vragen welke antwoord dienen te geven op deze onderzoeksvraag zijn:

 Welke activiteiten ondernam uw organisatie het afgelopen jaar op het gebied van armoedebestrijding → vraag voor vrijwilligersorganisaties

 Hoe ziet u de rol van de kerk in relatie tot de taak van de overheid → vraag aan kerken

Onderzoeksvraag 3: Op welke manier kan zowel de landelijke als lokale overheid maatschappelijke initiatieven stimuleren en de ruimte daarvoor vergroten om de rol van de samenleving bij armoedebestrijding te verstevigen, die aansluit bij de uitgangspunten van de SGP?

Voor het beantwoorden van onderzoeksvraag 3 is eveneens gebruik gemaakt van interviews, waarbij dezelfde vragenlijst (bijlage V) is gehanteerd als bij de voorgaande onderzoeksvragen. In de vragenlijst zijn vragen opgenomen waarmee de antwoorden duidelijkheid hebben gegeven op welke manier de overheid maatschappelijke initiatieven kan stimuleren zodat de rol van de samenleving vergroot kan worden en op welke manier de overheid nog meer de ruimte kan bieden aan de samenleving. De categorieën respondenten voor het beantwoorden van deze deelvraag zijn zowel kerken, vrijwilligersorganisaties als gemeenteraadsleden en wethouders.

Voorbeelden van vragen welke antwoord dienen te geven op deze onderzoeksvraag zijn:

 Ziet u knelpunten voor het ontplooiën van maatschappelijke initiatieven en welke zijn dat? → vraag voor kerken, vrijwilligersorganisaties en wethouders/ gemeenteraadsleden

 Hoe kunnen maatschappelijke initiatieven rondom armoedebestrijding verder door de lokale overheid gestimuleerd worden? → vraag voor kerken, vrijwilligersorganisaties en wethouders/ gemeenteraadsleden (zie bijlage II).

3.5 Data analyse

De verzamelde informatie tijdens de onderzoeksfase, is uiteindelijk verwerkt in het onderzoeksrapport. In de eerste weken van het onderzoeksproces is er middels literatuuronderzoek veel kennis op gedaan wat betreft voorbeelden van maatschappelijke initiatieven rondom armoedebestrijding en de rollen die kerken/ diaconieën en vrijwilligersorganisaties vervullen. Daarnaast hebben de interviews geleid tot de beantwoording van de onderzoeksvragen. Gedurende en na de fase van literatuuronderzoek zijn er gesprekken gevoerd met de verschillende respondenten die deelgenomen hebben aan het onderzoek. Tijdens de interviews is er met behulp van een app een spraakopname gemaakt. Na afloop van de interviews zijn deze getranscribeerd. Met het coderen zijn er labels oftewel thema's toegekend aan bepaalde stukken tekst van alle afgenomen, getranscribeerde interviews (Verhoeven, 2018). Deze zijn vervolgens gekoppeld aan de drie onderzoeksvragen en per categorie respondenten in tabellen opgenomen (zie bijlagebundel). Op deze wijze konden in het geheel van interviews patronen, inzichten en oplossingen ontdekt worden. Na het transcriberen, coderen en analyseren zijn de resultaten verwerkt om antwoord te geven op de onderzoeksvragen en aanbevelingen te formuleren. Omwille de grootte van de getranscribeerde interviews is er voor gekozen om deze methode te hanteren voor het coderen en niet degene die normaliter gehanteerd wordt.

Hoofdstuk 4: Onderzoeksresultaten

De resultaten in hoofdstuk 4 zijn voortgekomen uit literatuurstudie en kwalitatief onderzoek in de vorm van interviews. In totaal zijn er gedurende het onderzoek 14 respondenten geïnterviewd om inzichten te verkrijgen in goede voorbeelden van maatschappelijke initiatieven, de rol van kerken/ diaconieën en vrijwilligersorganisaties rondom armoede hulpverlening en tenslotte om te weten op welke manier de overheid de ruimte kan bieden om maatschappelijke initiatieven te stimuleren.

4.1 Resultaten onderzoeksvraag 1: Maatschappelijke initiatieven rondom armoede

Welke maatschappelijke initiatieven zijn er op lokaal niveau ter ondersteuning van mensen in armoede en schulden, die breder aandacht en waardering verdienen volgens de SGP?

Nederland kent een enorm scala aan initiatieven van mensen, groepen en organisaties die de samenleving een socialer gezicht willen geven en willen ondersteunen in de armoede- en schuldenproblematiek. Sociale initiatieven staan dicht bij de mensen waar het om gaat en sluiten aan bij wat zij nodig hebben. In deze paragraaf worden een aantal goede en mooie voorbeelden van initiatieven toegelicht welke gerealiseerd zijn op verschillende locaties in het hele land. Deze zijn opgedaan middels interviews met (SGP-)wethouders, een gemeenteraadslid en literatuuronderzoek. De selectie van de initiatieven die aan bod komen is gemaakt op basis van het aantal keren dat deze tijdens de interviews zijn genoemd.

"Sociale initiatieven kunnen een grote bijdrage leveren in het armoedevraagstuk, mits ze gezien worden als belangrijke partij, financiering krijgen, er lokaal goed tussen initiatieven samen wordt gewerkt én ruimte wordt gecreëerd vanuit de overheid." (Jetten, 2023).

4.1.2 Welke initiatieven zien respondenten in hun eigen omgeving?

Uit de interviews blijkt dat het aantal maatschappelijke initiatieven in de eigen omgeving zeer varieert van 'weinig' initiatieven, bijvoorbeeld alleen een voedselkastje, tot een "legio aan initiatieven in de stad, waarbij het moeilijk is om bij te houden welke initiatieven er allemaal bestaan en het bijna onmogelijk is om een actuele sociale kaart te hebben", aldus een vertegenwoordiger van een lokale samenwerkingsorganisatie. Respondenten die weinig maatschappelijke initiatieven waarnemen, noemen bijna in alle gevallen ondersteuning zoals de Thuisadministratie van Humanitas, Schuldhulpmaatje en het Leger des Heils.

Kerken

Ook wordt er door velen opgemerkt dat er vanuit de kerken en diaconieën initiatieven ontplooid worden, ook veelal in samenwerking met andere initiatieven. Door kerken worden er bijvoorbeeld maaltijdprojecten gerealiseerd, plekken waar mensen tegen een kleine bijdrage op zaterdag een pannenkoek kunnen eten. 'Dat voorziet echt in de behoefte van kwetsbare inwoners in de wijk', aldus een wethouder.

Particuliere initiatieven

Andere voorbeelden van initiatieven die veel genoemd worden zijn de kleine, veelal lokaal voorkomende stichtingen zoals een speel-o-theek, een voedselbank en een kledingbank. Daarnaast komt het steeds meer voor dat mensen in appgroepen of via social media spullen beschikbaar stellen en delen met hun medemens in plaats van het te verkopen.

Het voedselkastje is een fenomeen dat ook door veel respondenten wordt gezien in de eigen omgeving. Het aantal kastjes heeft een hoge vlucht genomen op veel plekken in het land. In deze kastjes worden

producten gelegd die men niet meer gebruikt. Mensen die daarentegen iets minder te besteden hebben, kunnen er gratis eten uit nemen.

Eén van de respondenten benoemde een voorbeeld van een initiatief van een stichting dat volgens hem een succesverhaal is rondom de ondersteuning van mensen in armoede en schulden op lokaal niveau. Het betreft een stichting die volledig gerund wordt door vrijwilligers en is voor iedereen die hulp nodig heeft, vooral waar het armoede-problematiek betreft. Deze stichting biedt een breed pakket van hulp aan: van een kledingbank, een sociaal kruidenierswinkeltje, het beschikbaar stellen van het netwerk, koffiemiddagen om de sociale contacten te stimuleren tot het organiseren van Sinterklaasbijeenkomsten voor kinderen. Zij proberen met brede hulp toch de ondersteuning op maat te bieden aan iedereen in de gemeente.

Voorwaarden voor succesvolle initiatieven

Een andere respondent constateerde dat maatschappelijke initiatieven succesvol kunnen zijn als zij in verbinding staan met andere partijen, zoals de lokale overheid. Als er verbinding is, weet de lokale overheid welke initiatieven er gerealiseerd worden in de samenleving en kunnen zij actief doorverwijzen en nieuwe en nog ontbrekende initiatieven stimuleren. Deze respondent sprak uit *"als je die initiatieven in beeld wilt hebben betekent het dat je in contact, in gesprek moet zijn, zonder bij voorbaat te zeggen: dit is kerk, dit is staat, dus zonder een etiket erop te plakken waar je vandaan komt."* Uit dit citaat en uit hetgeen de overige respondenten hebben genoemd, blijkt dat een goede samenwerking van essentieel belang is om succesvolle maatschappelijke initiatieven te genereren. Overigens is een dergelijke samenwerking of het bestaan van een overkoepelende organisatie op veel plekken niet vanzelfsprekend en kan de huidige samenwerking een belemmering vormen in de verwezenlijking van succesvolle maatschappelijke én gecoördineerde initiatieven. De verschillende ervaringen van de respondenten over de samenwerking met overheid, kerken, vrijwilligersorganisaties en overige instanties wordt in paragraaf 3 uitvoerig beschreven.

Eigen foto: voedselkast Scherpenzeel

4.1.3 Maatschappelijke initiatieven rondom de aanpak van armoede en schulden

Ter aanvulling op de interviews is de expertise van een interne coördinator en literatuuronderzoek gebruikt om een aantal voorbeelden van maatschappelijke initiatieven uit te lichten in onderstaande paragraaf. Er worden een aantal van deze initiatieven beschreven die rondom de armoede- en schulden-aanpak zijn gerealiseerd op verschillende locaties in het land.

◆ Thuisadministratie Humanitas

Thuisadministratie is een niet meer weg te denken voorziening in het sociaal domein. Duizenden vrijwilligers bieden wekelijks ondersteuning aan mensen die niet meer weten hoe ze hun geldzaken en administratie op orde moeten brengen of houden. Door samen een budgetplan te maken, inkomensondersteunende voorzieningen aan te vragen of beslagen te corrigeren, krijgen deelnemers weer grip op hun situatie. Bij problematische schulden kan meer grip de eerste stap zijn naar een schuldregeling met kwijtschelding. De opgaven waar vrijwilligers wekelijks voor staan is veelzijdig: enerzijds bieden ze ondersteuning om hele concrete zaken op te pakken en anderzijds proberen ze deelnemers nadrukkelijk ook te motiveren om hun gedrag te wijzigen en hun doelen te bereiken (Jungmann & Calkoen, sd).

◆ *Leger des Heils*

Het Leger des Heils is er voor mensen zonder helper ongeacht hun achtergrond of levensovertuiging. Iedereen kan een beroep doen op het Leger des Heils. Ze werken aan het herstel van het gewone leven voor mensen aan de onderkant van de samenleving met problemen zoals armoede, isolement en sociale uitsluiting (Goede Doelen, sd).

Eén van de initiatieven die het Leger des Heils in de winter van 2022/2023 realiseerde was het opzetten van buurthuis kamers. Er waren meer dan honderd buurthuis kamers geopend zodat mensen in de koude maanden konden besparen op hun energierekening, maar toch warm binnen konden zitten. Elke dag gingen de buurthuis kamers open om te studeren, een kopje koffie te drinken, een spelletje te doen of een boek te lezen. Onder de naam Warme Kamers wilde het Leger des Heils ervoor zorgen dat iedereen in de buurt een plek heeft waar hij of zij naartoe kan. Niet in iedere dorp of stad heeft het Leger des Heils een buurthuis kamer, daarom sloten ook andere organisaties aan bij deze actie om een Warme Kamer te openen. Gezamenlijk is er een deken van meer dan 1400 Warme Kamers over het land gelegd (NOS, 2022).

Leger des Heils (2020, 11 december). *Warme Kamers*. <https://www.legerdesheils.nl/warmekamers>

◆ *Warm Rotterdam*

Warm Rotterdam zet zich in om het aantal Rotterdammers in armoede terug te dringen. Warm Rotterdam bundelt de kennis en ervaring van Rotterdammers die weten wat het is om in armoede en met schulden te leven, ze agenderen systeemfouten, vergroten de bewustwording over armoede en moedigen iedereen aan om armoede de stad uit te krijgen (Warm Rotterdam, sd).

Samen met ervaringsdeskundigen en partners, zoals bedrijven, de overheid en maatschappelijke organisaties ontwikkelt Warm Rotterdam effectieve aanpakken, zoals de basisboodschappenlijst, de TOBIA (Tijdelijke Overbruggingskrediet Burgers in Armoede) en Warme Spreekuren (Warm Rotterdam, sd).

Met de TOBIA wordt het leefgeld verdubbeld voor iedere burger die van 50 euro per week moet rondkomen zodat 'burgers niet omvallen'. Pas als het wettelijk minimum voldoende is voor primaire levensbehoeften wordt TOBIA afgebouwd. Enerzijds wordt de armoede voor tienduizenden Rotterdammers verzacht, anderzijds draagt TOBIA bij aan het herstel van vertrouwen in de overheid (Warm Rotterdam, sd).

◆ *Armoedefonds*

Het Armoedefonds steunt door heel Nederland lokale hulporganisaties en initiatieven, die zich richten op het ondersteunen van minima. Zij steunen hen met geld, producten en kennis. Zij zetten zich ervoor in dat vrijwilligers van lokale hulporganisaties en initiatieven hun werk kunnen voortzetten. Met de Schoolspullenactie worden er kinderen geholpen die opgroeien in armoede en naar de middelbare school gaan. Zij ontvangen voor de zomervakantie, via lokale hulporganisaties, een schoolspullenpas ter waarde van 50 euro. Daarnaast heeft het Armoedefonds ook een project rondom menstruatie – armoede en stelt het gratis menstruatieproducten beschikbaar via lokale hulporganisaties en andere laagdrempelige locaties (Armoedefonds, sd). Het Armoedefonds is financieel afhankelijk van donaties door particulieren, bedrijven en organisaties enerzijds en subsidies van overheden anderzijds (Armoedefonds, sd).

♦ ***Sociale Alliantie***

De Alliantie voor Sociale Rechtvaardigheid - ook Sociale Alliantie genoemd – is een samenwerkingsverband van ruim vijftig landelijke, regionale en plaatselijke organisaties voor een samenleving zonder armoede (De Sociale Alliantie, sd).

In Limburg zijn bijvoorbeeld dertig initiatieven en projecten verzameld in een brochure onder de titel Bijzonder Lokaal, die bijzonder zijn in hun aanpak van 'armoede'. Het zijn eenvoudige, creatieve, kleinschalige en bijzondere activiteiten van onderop georganiseerd door mensen zelf in de buurt, wijk, dorp of stad. Deze initiatieven zijn gebundeld om een voorbeeldfunctie te vervullen of als inspiratie te dienen. Het zijn grote en kleine activiteiten: van kledingbank tot dienstencheques, van speelgoedbank tot budgetkring, van consuminderen tot ruilwinkel, een bibliotheek aan huis, een ontbijtproject voor kinderen zodat zij met een gevulde maag naar school kunnen en nog veel meer (Stichting de Pijler, sd).

De volgende paragraaf maakt duidelijk welke rol kerken/ diaconieën en vrijwilligersorganisaties vervullen en hoe deze maatschappelijke rol vergroot kan worden. Daarbij wordt er in paragraaf 4.3 tevens beschreven op welke manier maatschappelijke initiatieven nog verder gestimuleerd kunnen worden en op welke manier de lokale en landelijke overheid de ruimte hiervoor kan bieden.

4.2 Resultaten onderzoeksvraag 2 (deel 1/2): De rol van kerken en diaconieën

Hoe vullen kerken/ diaconieën en vrijwilligersorganisaties hun rol in de samenleving in ten aanzien van hulp bij armoede en schulden, en hoe kan deze maatschappelijke rol vergroot worden?

Om antwoord te kunnen geven op deze onderzoeksvraag is er onderscheid gemaakt tussen kerken/ diaconieën (paragraaf 4.2.1) en vrijwilligersorganisaties (4.2.2.). Van beide categorieën zijn vertegenwoordigers geïnterviewd, welke in combinatie met de resultaten van het literatuuronderzoek antwoord geven op de vraag welke rol bovengenoemde partijen spelen en hoe de maatschappelijke rol nog verder vergroot kan worden. Bij beide paragrafen wordt de onderzoeksvraag allereerst vanuit literatuuronderzoek beantwoord en worden vervolgens de interviewresultaten weergegeven.

4.2.1 Deel 1: De rol van kerken en diaconieën

Uit een onderzoek naar de armoedehulpverlening door kerken (Omlo, Robbers, & Kromhout, 2023) blijkt dat er een breed palet aan activiteiten plaatsvindt vanuit de kerken en diaconale organisaties. De ondersteuning van de betrokken kerken en diaconale organisaties richten zich zowel op de eigen kerkleden als mensen buiten de kerk, zonder christelijke achtergrond. Zo wordt er onder meer collectieve ondersteuning geboden aan groepen, zijn er voedsel- en kledingbanken en verwijzen betrokkenen door naar instanties of regelingen. Ook de sociaal-emotionele ondersteuning en het bieden van een luisterend oor komt vaak voor en worden. De sociale netwerken van mensen worden versterkt en uitgebreid. Verder wordt er financiële ondersteuning aangereikt, zoals het betalen van specifieke rekeningen. Daarnaast worden mensen gecoacht naar een schuldenvrij leven en worden belangen behartigd in het contact met instanties. Tenslotte helpen betrokkenen mensen bij hun financiële administratie en begeleiding naar (vrijwilligers) werk en scholing (Omlo, Robbers, & Kromhout, 2023).

Uit het onderzoek blijkt ook dat veel hulp binnen de kerkelijke gemeenten verborgen blijft. Het voordeel van deze hulp is dat mensen zelf de regie houden over wat ze wel en niet willen delen met andere kerkgangers. Het nadeel is echter dat armoede hierdoor onzichtbaar blijft en andere kerkgangers mogelijk denken dat dit probleem niet speelt binnen de gemeente (Omlo, Robbers, & Kromhout, 2023).

Zo'n 60% van de kerken en diaconale organisaties die bij het onderzoek betrokken zijn geven aan te verwachten dat het aantal hulpvragen in 2022 hoger zal zijn dan in 2021. Volgens ongeveer een kwart blijft het aantal hulpvragen naar verwachting gelijk, onder andere omdat mensen met financiële tekorten de neiging hebben om het aanvragen van hulp zo lang mogelijk uit te stellen (Omlo, Robbers, & Kromhout, 2023).

Uit een panelonderzoek van Citisens (Citisens, 2022) blijkt dat burgers in Nederland voor hulp in geval van geldzorgen niet snel aan de kerk denken. Slechts iets meer dan een derde zoekt überhaupt steun en dat doen zij voornamelijk bij familie (76%), door gebruik te maken van overheidsregelingen (39%), via de gemeente (32%), bij vrienden (30%) en door een voedselbank te bezoeken (19%). Slechts 5% zoekt steun bij de kerk als ze moeilijk rond kunnen komen. Aan de respondenten is ook gevraagd waar ze hulp zouden aanvragen als ze in de toekomst moeilijk rond zouden komen. Daarop antwoordde eveneens een klein percentage (4%) de kerk, 8% zou mensen in hun netwerk doorverwijzen naar de kerk als zij financiële tekorten zouden hebben (Citisens, 2022). Uit het panelonderzoek blijkt dus dat de kerk weinig wordt genoemd. Daarbij komt dat mensen die wel in aanraking kwamen met de kerk voor financiële ondersteuning vaak lid zijn van de kerk. Uit deze resultaten kan afgeleid worden dat mensen buiten de

kerkelijke gemeenschap niet of nauwelijks denken aan de kerk als er sprake is van financiële nood. Daarvoor heeft Citisens twee verklaringen gevonden. Enerzijds geven respondenten aan dat ze niet gelovig en geen kerklid zijn en om die reden geen hulp zoeken bij de kerk, anderzijds geven zij aan niet op de hoogte te zijn van de steun die de kerk kan bieden (Omló, Robbers, & Kromhout, 2023).

Uit de interviews komt naar voren dat de visie op het diaconaat per kerkverband en zelfs per kerkelijke gemeente verschilt. Vaak is volgens diaconieën de steun van overheidsinstanties de belangrijkste stap en wordt financiële steun vanuit de kerk gezien als een aanvullend middel als de steun vanuit de overheid niet dekkend is of het wordt als overbrugging gezien totdat er overheidshulp gerealiseerd is. Daarnaast neemt de kerk ook vaak de rol in van het begeleiden en doorverwijzen naar hulp van een andere instantie. Binnen het ene diaconaat wordt het verstrekken van leningen wel gedaan terwijl een andere diaconie de kerk niet ziet als een 'bank'. Eén respondent formuleerde zijn visie op het diaconaat als volgt: *"Wij geloven dat het diaconaat een middel is om mensen in heel concrete daden te laten zien waar de Heere God op uit is"*.

4.2.2 Waaruit bestaat diaconaat?

Dr. Meijers, docent diaconaat, benoemde het eigene van het diaconaat met drie p's: profetie, presentie en een pannetje soep. Bij profetie gaat het om gerechtigheid en rechtvaardigheid. Presentie heeft te maken met aanwezigheid. Het pannetje soep heeft betrekking op barmhartigheid en het geven van hulp (Reformatorisch Dagblad, 2020).

- **Pannetje soep**
Een respondent merkte op dat kerken vooral goed zijn in het pannetje soep, om het leed voor mensen direct te verzachten. Dit komt onder andere tot uiting in energiecompensaties, het verzorgen van maaltijden, voedselkastjes en het verzamelen van producten voor de voedselbank.
- **Presentie**
Bij presentie gaat het om het naast mensen gaan staan, een relatie aangaan en een netwerk creëren, zodat mensen niet alleen zijn. Mensen bijstaan in het inschakelen van hulp van professionele instanties om te laten zien dat mensen er niet alleen voor staan. *"Mensen voelen zich vaak heel alleen en in de steek gelaten door iedereen, ook door de overheid of mensen durven niet meer"*, aldus een diaconaal consultant.
- **Profetie**
Profetie heeft te maken met zeggen wat er niet deugt of laten zien wat er aan problematiek speelt en dat aanklaart bij de lokale overheid. Een respondent merkt op dat kerken dit laatste wel meer mogen doen. *"Kerken zijn vooral bezig met armoedeverzachting en niet met armoedebestrijding of met het veranderen van het systeem en ik denk dat dat wel meer zou mogen"*.

De ondersteuning vanuit de kerken en diaconieën is, zoals eerder genoemd, divers. Dat blijkt ook uit de interviews. De respondenten vanuit drie verschillende kerkgenootschappen die deelnamen aan dit onderzoek geven uiteenlopende antwoorden op de vraag waar de ondersteuning uit bestaat. Bij de ene diaconie betreft het voornamelijk financiële hulp, terwijl de ondersteuning bij het andere kerkgenootschap vooral vorm krijgt in praktische zin.

De praktische ondersteuning komt vooral tot uiting in het informeren, zodat mensen op de hoogte zijn van de mogelijkheden die er beschikbaar zijn vanuit instanties zoals de gemeente of Schuldhulpmaatje. De diaconie staat naast de hulpvrager en verwijst hem door, zodat mensen er niet alleen voor staan. De praktische ondersteuning bestaat ook uit hulp om de thuissituatie weer op orde te krijgen, vervoer naar de huisarts, maaltijden en inloopochtenden om met anderen een kopje koffie te drinken. Bepaalde activiteiten

zijn niet altijd direct gericht op het bestrijden van armoede, maar wel gericht op samenhangende problematiek van armoede, zoals eenzaamheid.

4.2.3 Toenemende hulpvraag

Op de vraag of de hulpvraag de afgelopen tijd toegenomen is bij de diaconieën geven de respondenten opvallend genoeg aan dat dit beperkt is. Eén respondent geeft aan dat er wel meer geld uitgegeven wordt dan voorheen. Bij een ander kerkgenootschap is er een onderzoek naar de omvang van hulpvragen uitgevoerd, maar ook deze resultaten bevestigen dat de hulpvraag nauwelijks meer wordt. Veel mensen hebben een aarzeling om hulp te vragen bij de kerk, omdat de drempel te hoog is en mensen zich schamen voor de problematiek. Ook wordt het beeld over hulpvragen van niet-kerkleden wat in het eerder genoemde onderzoek naar voren kwam bevestigd door de respondenten. Niet-kerkleden weten gewoonweg niet dat de kerk ook aan hen hulpverlening kan bieden en zijn ook aarzelend, omdat ze denken dat er achter deze hulp een bekeringsgedachte schuilt.

Veel diakenen worstelen met de vraag hoe zij zicht krijgen op de armoedeproblematiek die in de gemeente speelt en hoe zij de werkelijke nood leren kennen. Mensen in financiële nood komen er niet snel en makkelijk mee voor de dag en het is ingewikkeld, omdat het nog steeds een taboe is. Dat is een belangrijk element wat diakenen belemmert in het bereiken van de doelgroep. Tijdens bezoeken aan gemeenteleden gebeurt het wel dat signalen worden opgepakt. Vervolgens is het dan voor diakenen een afweging of er financieel ondersteund moet worden of dat er andere bronnen benut moeten worden die beschikbaar zijn.

4.2.4 Ondersteuning ook voor niet-kerkleden

Alle deelnemende kerkgenootschappen geven aan dat de hulp die de kerken bieden niet uitsluitend is bedoeld voor kerkleden, maar in principe voor iedereen die hulp nodig heeft. Evenwel komt het in de praktijk niet veel voor dat er hulp geboden wordt aan niet-kerkleden. Een andere respondent geeft aan dat het erg verschillend is per gemeente binnen zijn kerkgenootschap of een kerk met nadruk naar buiten reikt of niet. *“Veel kerken zorgen vooral binnen de kerkelijke gemeente goed voor elkaar, maar zijn het een beetje verleerd om met het andere been in de samenleving te staan.”* Het zijn niet alleen mensen in armoede die de kerk niet weten te vinden, ook partners uit het maatschappelijk middenveld zijn vaak niet op de hoogte van ondersteuning die door de kerk geboden wordt.

4.2.5 Knelpunten

In de ondersteuning van mensen in armoede en schulden ervaren kerken en diaconieën verscheidene knelpunten. Eén daarvan is de wetgeving: mensen worden belastingtechnisch gekort, omdat zij financiële ondersteuning krijgen. Volgens de huidige regels is financiële ondersteuning vanuit de diaconie belastbaar. Het gevolg daarvan is dat kerken buiten de regels om contant uit zouden moeten betalen en/of facturen betalen. Datzelfde geldt voor uitkeringsgerechtigden. Zij liggen al vaak onder een vergrootglas van de overheid en komen in de knel als ze financieel ondersteund worden. De diaken en diaconaal consulent geven beiden aan vanuit de kerk geen sluipteggetjes te willen bedenken om dit te voorkomen, wat leidt tot een ongewenste situatie voor de ontvanger van de ondersteuning.

Daarnaast wordt opgemerkt dat de systematiek en toegankelijkheid van mogelijkheden zoals toeslagen en regelingen bij de overheid voor een bepaalde categorie mensen als een grote hindernis wordt ervaren. Voor deze groep is het totaal aan regelingen en de aanvraagprocedure te ingewikkeld. Een andere respondent merkt op dat er wel veel beschikbaar is, maar dat er sprake is van een mismatch tussen de overheid aan de ene kant en de kwetsbare groep burgers aan de andere kant. Ze spreken elkaars taal niet. *“De overheid*

doet haar stinkende best, maar ze vinden elkaar onvoldoende'. Daarnaast zijn er ook mensen die buiten de boot vallen en op geen enkele financiële regeling aanspraak kunnen maken, zoals on-gedocumenteerden.

4.2.6 Rol van kerken in relatie tot de taak van de overheid

Kerken zijn één van de entiteiten in de samenleving die mensen in hun netwerk tegenkomen die hulp nodig hebben. Kerken dragen net als maatschappelijke organisaties en de overheid eraan bij dat kwetsbare mensen gezien en geholpen worden. Het enige verschil tussen kerken en maatschappelijke organisaties in het bieden van ondersteuning is dat de kerken dat altijd doen vanuit een geloofsovertuiging. Overigens zijn er ook maatschappelijke organisaties die vanuit eenzelfde geloofsovertuiging ondersteuning bieden. Een voordeel van de rol van kerken in deze problematiek is dat zij ten opzichte van de overheid meer tijd hebben en nemen voor menselijk contact. Kerken hebben namelijk ook een persoonlijke rol: naast mensen kunnen staan en hen in het oog houden, zodat ze er niet alleen voor staan. Zij kunnen aandacht en tijd geven en er voor mensen zijn, ook voor degenen die buiten allerlei financiële regelingen vallen of een netwerk missen. Daarnaast proberen kerken weg te blijven van controlesystemen die de overheid vanwege haar eigen rol en verantwoordelijkheid wel moet hanteren.

De respondenten zijn van mening dat de overheid verantwoordelijkheid draagt voor al haar onderdanen en burgers. De kerk moet deze rol van de overheid niet overnemen. De kerk heeft een eigen taak en verantwoordelijkheid, namelijk dat het buiten haar diaconale taak een Bijbelse opdracht heeft om het Evangelie bekend te maken. Ten aanzien van de financiële ondersteuning geldt dat kerken in tegenstelling tot de instrumenten die de overheid ter beschikking heeft beperkte mogelijkheden hebben. Zij zijn bijvoorbeeld niet in staat om iemand structureel te financieren. Een kerk kan op de langere termijn mensen wel helpen in het vinden en benutten van de bronnen die er al zijn.

Tenslotte wordt er over de rol van de overheid t.o.v. de kerk nog toegevoegd dat er wel eens in termen van concurrentie gedacht wordt. *“Zo moeten we elkaar niet zien, we kunnen elkaar dienen en aanvullen, datzelfde geldt tussen kerken en organisaties.”* Om die opdracht te vervullen is het belangrijk dat kerken, organisaties en overheid met elkaar in verbinding staan.

4.2.7 Rol in de toekomst

Twee van drie respondenten geven aan in de toekomst niet een specifiek andere rol voor de kerken te zien dan zij op dit moment al innemen. Kerken zouden niet meer hoeven te doen dan dat ze nu al doen. Eén van hen geeft aan ook een taak te zien om binnen de kerkelijke gemeente leden aan te moedigen om zich ook persoonlijk in te zetten voor de naaste. Ook mag de kerk volgens hem best wel eens haar protest namens kwetsbaren te laten horen bij de overheid. Het gebeurt nu namelijk zelden dat de kerk problemen benoemt. Een andere respondent noemt dat de bestaande kloof tussen arm en rijk belemmert dat beide groepen elkaar tegenkomen. Deze ontmoeting is nu juist noodzakelijk om het systeem te veranderen. De overheid kan op dit vlak een rol spelen, maar ook de kerk kan een faciliterende rol spelen om mensen in armoede of rijkdom aan elkaar te verbinden en om uiteindelijk een verandering van het systeem teweeg te brengen.

4.2.8 De visie van bestuurders op de rol van de kerk

Aan respondenten met een bestuurlijke functie in hun dorp of stad is gevraagd welke initiatieven er zijn rondom het verhelpen van de armoede-problematiek. De antwoorden variëren van inhoud. Drie van de vier respondenten zien dat kerken erg actief zijn op lokaal niveau. De andere respondent weet dat kerken hulp verlenen aan mensen op financieel gebied, maar veronderstelt dat dit vooral aan de eigen leden is en ziet zelf kerken geen tot een minimale rol innemen rondom armoedebestrijding buiten de kerkelijke gemeente.

Initiatieven die door de kerk ontwikkeld zijn en genoemd worden zijn inzamelingsacties voor de lokale voedselbanken, maaltijden en inloopmomenten. Deze niet-gesubsidieerde initiatieven komen vaak vanuit de kerken, zo merkt een wethouder op. De bedrijvigheid van kerken in de samenleving op het gebied van armoedebestrijding varieert erg per gebied en kerkelijke denominatie. Er wordt opgemerkt dat kerken uit de meer conservatieve achterban dit minder makkelijk doen. De ervaring is dat kerken in het algemeen nadrukkelijk een eigen rol kiezen, waarbij ze uit zichzelf minder gericht zijn op en niet gebonden willen zijn aan de overheid. *“Kerken mogen zich best meer profileren en laten zien wat ze doen, want door een gemeente wordt de meerwaarde niet altijd gezien”*, aldus een wethouder. Kerken mogen vrijmoediger laten zien wat zij te bieden hebben, ondanks dat ze in eerste instantie verantwoordelijk zijn voor de eigen kerkelijke gemeente. Hij ziet dat het belangrijk is om zelf de eerste stap te zetten richting de mensen die hulp nodig hebben. Het is daarom voor kerken van belang om zichzelf te laten zien en naar de mensen toe te gaan. Voor diakenen is noodzakelijk om te weten waar zij op moet letten tijdens hun bezoeken om ook verborgen armoede te ontdekken.

Het voordeel van kerken is dat zij vaak veel beter zijn in het toepassen van maatwerk dan de overheid, omdat zij heel persoonsgericht zijn. De overheid heeft een grotere afstand tot de burger dan de kerk, omdat de kerken veel dichterbij het persoonlijke leven komen. Dit is ook één van de redenen waarom het van belang is om een goede samenwerking te realiseren tussen kerk en overheid. In de praktijk wordt echter ervaren dat deze samenwerking en afstemming op veel plekken minimaal is.

Het beroep op kerken en maatschappelijke instellingen wordt steeds groter en de rol belangrijker, omdat het voor de overheid moeilijker wordt om overal voldoende ondersteuning te geven waar de problematiek ook complexer wordt. Daarbij hebben kerken ook een plek te bieden, waar de overheid eigenlijk steeds minder vastgoed heeft en het steeds duurder wordt. Vrijwilligersorganisaties willen vaak van allerlei projecten opzetten, maar hebben geen locatie beschikbaar. Kerken zitten op allerlei plekken en ook in stedelijk gebied en in kwetsbare wijken. De vraag is wat de kerk daarmee kan doen en hoe deze plekken zo goed mogelijk gebruikt kunnen worden om kwetsbare inwoners te helpen.

Ook geven meerdere respondenten aan dat er binnen de ambtelijke organisatie van de overheid een reserve bestaat ten opzichte van kerken. De kerken worden vaak gezien als iets dat strikt gescheiden moet zijn van de overheid. Toch kan de (aanvullende) rol van kerken en kerkleden niet ontkend worden. Een onderzoek naar de vrijwillige inzet van mensen in Nederland toont aan dat kerkleden substantieel meer vrijwilligerswerk doen dan niet-kerkleden. De ontkerkelijking is dus niet alleen een probleem voor de kerk, maar daarmee ook voor de samenleving als geheel.

4.3 Resultaten onderzoeksvraag 2 (deel 2/2): De rol van vrijwilligersorganisaties

Veel vrijwilligers zetten zich dagelijks in om mensen in armoede te helpen. Mensen kunnen zelf aankloppen voor hulp door een vrijwilliger of worden doorverwezen door de gemeente of maatschappelijke organisaties. Vrijwilligers zijn vaak onderdeel van een welzijnsorganisatie of vrijwilligersorganisatie, zoals Humanitas of SchuldHulpMaatje. Er is in alle gevallen aansturing door een coördinator, die onder andere de intake met nieuwe hulpvragers voor zijn rekening neemt en hen koppelt aan een vrijwilliger (Middendorp, 2022).

4.3.1 Het aanbod van vrijwilligersorganisaties

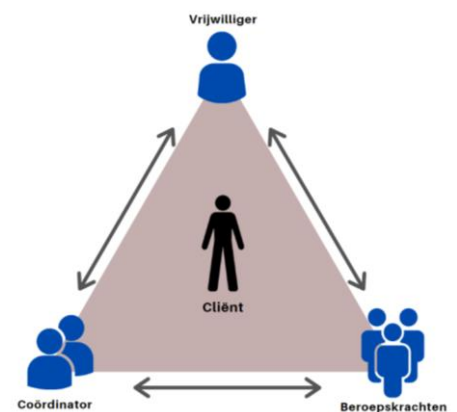
De verscheidenheid van het aanbod dat vrijwilligersorganisaties bieden, is groot. Er zijn tal van organisaties die actief zijn op het gebied van armoede- en schuldenproblematiek. Voorbeelden daarvan zijn voedselbanken met uitgiftepunten en sociale supermarkten, maatjesprojecten, kledingbanken, buurthuiskamers, spreekuren, kinderfeestjes, ondersteuning voor, tijdens en na financiële moeilijkheden, ondersteuning bij de energie-armoede en nog veel meer vormen van praktische hulp.

Veel mensen hebben moeite met het bijhouden van hun financiële administratie. Zij kunnen in Nederland terugvallen op ondersteuning van de gemeente en van lokale vrijwilligers- of welzijnsorganisaties. De meest verspreide en bekende interventie voor mensen met financiële problemen, waarbij vrijwilligers ingezet worden is ondersteuning in de thuisadministratie. In deze interventie werkt een vrijwilliger vanuit een lokale organisatie en onder verantwoordelijkheid van een coördinator langere tijd met een cliënt toe naar meer financiële bekwaamheid. Het doel is om financiële problemen te voorkomen of aan te pakken. In Nederland ondersteunen jaarlijks ruim 13.000 vrijwilligers 42.000 mensen bij hun administratie en financiën (Middendorp, 2022)

SchuldHulpMaatje is één van de organisaties die vaak wordt genoemd tijdens interviews als het gaat over betrokken partijen rondom de ondersteuning van mensen in armoede en schulden: een vrijwilligersorganisatie die zich inzet voor mensen met financiële problemen met bijna 100 locaties door heel Nederland. Vrijwilligers, de maatjes, zetten zich in om de financiën van mensen met (dreigende) schulden op orde te brengen. Er wordt samengewerkt met kerken, gemeenten, woningcorporaties en bedrijven (SchuldHulpMaatje, sd). Het maatschappelijk rendement van een SchuldHulpMaatje is € 2,95 voor elke geïnvesteerde euro, blijkt uit het rapport Maatschappelijk Rendement van Vrijwilligers in de Schuldhulpverlening (Blommesteijn, Jungmann, & Kruis, 2011).

Uit een proefschrift van Jansje Middendorp blijkt dat vrijwilligers een betekenisvolle schakel zijn in het voorkomen van (grotere) financiële problemen bij cliënten en zorgen voor toegang tot formele schuldhulpverlening. Daar komt bij dat de groep cliënten die ondersteund wordt door vrijwilligers groter wordt, terwijl de problematiek steeds complexer wordt. Het verminderen van de ernst van financiële problemen gebeurt in de samenwerking tussen de vrijwilliger, cliënt, beroepskrachten en het sociale netwerk, en gaat samen met een afname van stress (Middendorp, 2022).

Vrijwilligers worden aangestuurd en begeleid door een betaalde of (soms) vrijwillige coördinator, in dienst van een lokale welzijnsorganisatie of vrijwilligersorganisatie. Vrijwilligers zijn actief in de hele keten van schuldhulpverlening; zij ondersteunen bij het voorkomen van (grotere)

Figuur 5 Coördinatoren, beroepskrachten en vrijwilligers ondersteunen cliënten

financiële problemen, in de aanloop naar of tijdens formele schuldhulpverlening en na afloop van een formeel schuldhulpverleningstraject. De coördinator werft de vrijwilligers, koppelt vrijwilligers aan cliënten, stuurt vrijwilligers aan, biedt begeleiding en verzorgt training en bijscholing. De coördinator onderhoudt in veel gevallen het contact met beroepskrachten over de taakverdeling en het doel van de ondersteuning door de vrijwilliger (Middendorp, 2022). In figuur 3 is het samenspel tussen cliënt, vrijwilliger en beroepskrachten schematisch weergegeven.

De rol van de samenleving

"Als het gaat om de aanpak van armoede en schulden is de rol van de samenleving enorm belangrijk. Het is nadrukkelijk een verantwoordelijkheid van ons allemaal om daar mee aan de slag te gaan. Je ziet dat in gemeenten, dat kerken en vrijwilligersorganisaties daar een grote rol in spelen. In het vroeg signaleren speelt de samenleving een grote rol en in het voorkomen van terugval en gaandeweg door aan te moedigen. En zeker in deze tijd dat er veel wantrouwen is richting de overheid, is de rol die organisaties en kerken spelen en wél vertrouwd worden heel belangrijk"- Respondent 6

4.3.2 Toenemende hulpvraag

In tegenstelling tot de kerken geeft de meerderheid van de vertegenwoordigers van vrijwilligersorganisaties aan dat het aantal hulpvragen het afgelopen jaar flink is toegenomen. Opvallend is dat er ook een nieuwe groep hulpvragers bij is gekomen, namelijk mensen met middeninkomens. Eén respondent geeft aan dat armoede om deze reden nog nooit zo'n 'hot issue' is geweest als dat nu het geval is. Daarnaast wordt er opgemerkt dat mede de energiecrisis en de aanstelling van een minister voor Armoedebeleid geleid hebben tot het ontstaan van meer aandacht voor de armoede- en schuldenproblematiek. Aan de andere kant hebben hulpverleners moeite om de groep werkende armen te bereiken, omdat zij denken geen recht te hebben op hulp, omdat er schaamte is of geen vertrouwen.

Een andere respondent geeft aan dat het opvallend is dat de groep alleenstaande ouderen groter wordt, maar deze groep lijkt financiële problemen minder snel te melden. Een vertegenwoordiger van een lokale stichting heeft de afgelopen tijd door het toenemend aantal hulpvragen en onvoldoende financiële middelen mensen op de wachtlijst moeten plaatsen. Hij noemt het zorgelijk dat de verwachting is dat er straks 2 op de 5 mensen in armoede en schulden zit.

4.3.4 De kracht van vrijwilligersorganisaties

Vrijwilligers zijn in veel gevallen al voor de beroepskrachten uit in contact met de mensen die ondersteuning behoeven. De kracht van vrijwilligersorganisaties zit hem in veel gevallen in het woord vertrouwen. Als het vertrouwen ontbreekt, wéten mensen wel waar zij hulp kunnen ontvangen, maar willen zij niet. Dit kan te maken hebben met eerdere ervaringen. Vrijwilligersorganisaties hebben vaak meer tijd: mensen kunnen altijd terugkomen en er wordt nazorg geleverd. Vanuit het vrijwilligerskader kan er op een heel andere manier gekeken worden naar de armoede- schuldenproblematiek dan vanuit de overheid, die te maken heeft met regelgeving. Organisaties hebben een brugfunctie; zij kunnen informeel en laagdrempelig het gesprek aangaan zonder te worden belemmerd door bureaucratische regels.

Een vrijwilligersorganisatie kan de burger weer dichterbij de overheid brengen. Dat houdt wel in dat er naar elkaar geluisterd moet worden, aldus een vertegenwoordiger van een vrijwilligersorganisatie. Door een respondent wordt toegevoegd dat vrijwilligersorganisaties en de overheid niet zonder elkaar kunnen. Vrijwilligersorganisaties hebben de bestuurders nodig die de grote lijnen kunnen overzien. Daartegenover is

het voor bestuurders belangrijk dat zij de organisaties zien en hetgeen zij te bieden hebben en dat zij zich gezamenlijk inzetten voor hetzelfde doel, namelijk de armoede- en schuldenbestrijding.

Vrijwilligersorganisaties spelen een grote rol in het vroeg signaleren en voorkomen van terugval; met mensen in contact blijven en met hen meekijken. De overheid heeft te maken met veel meer procedures, tijd, en inbouw van 'checks en balances'. Het voordeel van maatschappelijke organisaties is dat zij vaak sneller en effectiever kunnen handelen en beter zijn in het toepassen van maatwerk.

4.3.5 Knelpunten

Organisaties zien genoeg hulpvragen in de samenleving, maar mensen die hulp nodig hebben weten de betreffende organisaties vaak niet te vinden en omgekeerd weten de organisaties vaak niet waar zich de hulpvragers bevinden. Om deze groep mensen te vinden is de hulp van andere partijen nodig zoals de gemeentelijke overheid en maatschappelijke organisaties, merkt een respondent op. Obstakel hierin is dat de samenwerking tussen de betrokken partijen niet optimaal werkt. Veel organisaties zijn druk met hun eigen bezigheden. Het bereiken van de doelgroep en het bieden van de juiste hulp is tweeledig: aan de ene kant *hoe bereiken organisaties mensen die hulp nodig hebben* en aan de andere kant *hoe kan het aanbod van hulpverleners ook meer bekend worden bij de andere maatschappelijke organisaties en de gemeente, zodat de verwijzing onderling ook verbetert*.

Uitvoering maatschappelijke initiatieven

In het kader van het ontplooiën van maatschappelijke initiatieven wordt eveneens een knelpunt genoemd. Initiatiefnemers willen namelijk graag een eigen clubje hebben en onder eigen naam bekendheid geven. Het gevolg is dat het totale aanbod op lokaal niveau erg onoverzichtelijk wordt. Het zou veel effectiever en handiger zijn om een initiatief aan te laten sluiten bij het reguliere of informele circuit.

Ook wordt het oorspronkelijke concept van voedselbanken bedreigd door de verandering in het verkrijgen van producten. Tegenwoordig zijn voedselbanken gedwongen om zelf producten in te kopen, omdat supermarkten zelf voor een gereduceerde prijs producten verkopen, die tegen de houdbaarheidsdatum aan zitten. Ook wordt er bij de voedselbank opgemerkt dat het regelmatig voorkomt, dat er klanten zijn die drie jaar lang producten afnemen. *“Dat betekent dat er drie jaar lang niks is gedaan om deze mensen perspectief te bieden”*, aldus een voorzitter van een lokale voedselbank. Uit deze waarneming blijkt dat er alleen ingezet is op symptoombestrijding en er geen structurele hulp geboden is.

Bereiken van de doelgroep

De groeiende kloof tussen arm en rijk, is ook een belemmering die wordt ervaren. De groeiende ongelijkheid, leidt uiteindelijk tot minder verdraagzaamheid. De deelnemende vrijwilligersorganisaties merken vrijwel allemaal op dat het ontzettend moeilijk is om de mensen te vinden die de hulp kunnen gebruiken. Mensen zijn vaak niet op de hoogte van de hulp die door de organisaties geboden wordt. Organisaties proberen onder andere bekendheid te creëren en mensen te bereiken via social media. Twee vertegenwoordigers van de lokale voedselbanken ervaren schaamte als één van de grootste problemen. Om op deze hinderpaal in te spelen wordt er gezocht naar een intensievere samenwerking, echter is het dan de AVG-wetgeving die het delen van bepaalde data verbiedt.

Van de groep mensen die niet wordt bereikt door de reguliere hulpverlening, wordt een deel wel bereikt door kerken, moskeeën of andere belangenorganisaties. Bij deze partijen ligt de sleutel om mensen te bereiken en te investeren in contact. Eén organisatie benoemt dat voorwaarde van het kunnen bereiken van de doelgroep is om zonder oordeel te werken: observeren, interpreteren en signaleren. Dat vraagt het nodige van organisaties, maar ook van de politiek. Het is belangrijk dat men in de samenleving naar elkaar

luistert, zonder te oordelen met het gezamenlijke doel om de bestaanszekerheid van de doelgroep te vergroten. Vanuit de landelijke overheid wordt er momenteel in gezamenlijkheid met twintig vrijwilligersorganisaties een project *Samen Erop Vooruit* uitgevoerd. Het project is mede opgezet om ervoor te zorgen dat kerken en vrijwilligers nog meer mensen kunnen bereiken die het nodig hebben.

Schaamte & Wantrouwen

Schaamte, wantrouwen, ervaringen, de onbekendheid van regelingen en de complexiteit van het systeem leiden ertoe dat een substantieel deel van de mensen die hulp nodig heeft niet terecht komt bij de reguliere hulpverlening. Schaamte en wantrouwen zijn twee kernwoorden die als een rode draad door de interviews heenlopen. Organisaties ervaren ook dat het wantrouwen van burgers richting de overheid groot is. *“Het vertrouwen moeten wij soms her-etiketteren bij mensen door te zeggen: als wij nou eens meegaan naar gemeente om een succesje te kunnen boeken”*. Ook wat dit betreft is het belangrijk dat organisaties, de gemeente en andere betrokkenen elkaar steunen, omdat men elkaar nodig heeft om het vertrouwen van de hulpvragers te vergroten. Een andere respondent merkt op dat er door de overheid níet vanuit wantrouwen moet worden gehandeld. *“Voor een aantal fraudeurs worden regels opgesteld om fraude te voorkomen, maar dat slaat door. Voor een grote groep mensen wordt het nu lastig gemaakt om door het woud van regels heen te komen.”*

Ook merkt een wethouder op dat er een forse groep is die zich vanuit schaamte niet meldt of niet weet op welke manier de overheidshulp georganiseerd is. Ook hierin is meer mogelijk. Hij benadrukt dan ook de rol van vrijwilligersorganisaties, die laagdrempeliger zijn.

Algemene verordening gegevensbescherming

De respondenten die een bestuurlijke positie hebben binnen de lokale overheid noemen dat de AVG en de daarin ingesloten privacyregels een belemmering vormen in het bieden van hulp, wat tot gevolg heeft dat problemen nog groter kunnen worden. Zelfs binnen ambtelijke organisaties is er sprake van zodanige privacy-afscherming. Daar worden alle regels mee bedoeld die ervoor zorgen dat de gemeentelijke afdelingen onderling niet weten wat er speelt. Ook wordt genoemd dat het delen van data tussen de vroeg-signalering en de gemeentelijke organisatie een probleem is. Een voorbeeld dat genoemd wordt: *“als iemand een wanbetaler is van de gemeentelijke belastingen, mag dat niet gedeeld worden met de vroeg-signalering, terwijl externe organisaties dat wel kunnen”*.

Verantwoordingslast

Een aantal vertegenwoordigers van vrijwilligersorganisaties ziet lokale stichtingen worstelen met de continuïteit. Veel maatschappelijke initiatieven zijn afhankelijk van subsidies, fondsen en giften. Tijdens de corona-periode is het voor veel coördinatoren lastig geweest om te zorgen dat de werkzaamheden gefinancierd bleven worden. Bij vrijwilligersorganisaties bestaat de wens dat de overheid, fondsen, bedrijven en woningcoöperaties structureler, meerjarig zal financieren. Dat voorkomt dat organisaties elk jaar subsidie aan moeten vragen en zorgt ervoor dat zij niet gelijk wankel zijn ten aanzien van hun voortbestaan, als zich een crisis voordoet. Tegelijkertijd neemt het bij organisaties veel stress en onzekerheid weg, waardoor de kracht en energie gestoken kan worden in het organiseren van projecten. Een andere respondent voegt toe dat zijn stichting terughoudend is met het aanvragen van een subsidie, omdat zij bang zijn dat dit verplichtingen schept.

Van organisaties wordt veel verwacht in de vorm van regelgeving en verantwoordingslast, waarmee ook veel capaciteit en energie verloren gaat. Wat dit betreft bestaat ook de wens dat er gekeken wordt naar een andere manier van het afleggen van verantwoording, waardoor er minder administratieve last ervaren

wordt. Door de hoge werkdruk, o.a. ten gevolge van de verantwoordingslast schiet bij veel maatschappelijke organisaties tijd en middelen tekort om meer de verbinding te leggen ten einde de krachten te bundelen.

4.3.6 Maatschappelijke rol

Hoe kunnen vrijwilligersorganisaties het beste hun maatschappelijke rol invullen? De respondenten geven uiteenlopende antwoorden: het werk van de organisatie moet vraaggericht zijn, er moet maatwerk geleverd worden, men moet dicht bij mensen in de wijk aanwezig zijn, er moet gelijkwaardig contact zijn en er moet een luisterend zonder vooroordeel geboden worden. Een respondent merkt nog op dat maatschappelijke organisaties vooral niet aan symptoombestrijding moeten doen, maar zich moeten richten op het stabiliseren en vergroten van de bestaanszekerheid en voorkomen dat mensen van het kastje naar de muur gestuurd worden.

4.3.7 Vrijwilligersbestand onder druk

Vrijwilligersorganisaties zijn niet alleen afhankelijk van subsidies, fondsen en giften, maar ook van vrijwilligers. Zonder vrijwilligers kunnen de deelnemende organisaties niet voortbestaan. Meerdere wethouders geven aan dat de vrijwillige inzet vaak beperkt is; het opzetten van projecten gaat voorspoediger, dan het in de lucht houden van projecten. Daarvoor is duurzame vrijwillige inzet nodig, en dat ontbreekt vaak. Soms zijn het de regels en voorwaarden vanuit de lokale overheid die het werk van de vrijwilligersorganisatie bemoeilijken. Het belangrijkste is dat de overheid allereerst een positieve houding heeft ten opzichte van wat er in de samenleving gebeurt. Als de gemeente en initiatiefnemers goed met elkaar in gesprek zijn, is er vaak veel mogelijk. Uit de interviews blijkt dat het bij de ene organisatie lastiger is om het aantal vrijwilligers op peil te houden dan bij de andere. Het kan bij organisaties veel tijd en energie kosten om vrijwilligers te werven. Individualisering, krapte op de arbeidsmarkt en een sterk vergrijsd vrijwilligersbestand zorgen ervoor dat het vrijwilligerswerk in de toekomst onder druk komt te staan.

Samenvattend kan gesteld worden dat kerken en vrijwilligersorganisaties veel ondersteuning initiëren in het kader van de armoede- en schuldenaanpak. Wel worden er door beide partijen belemmeringen ervaren die het bieden van ondersteuning kunnen bemoeilijken. In de volgende paragraaf (4.4) kunt u meer lezen over de positie van de overheid ten opzichte van maatschappelijke initiatieven. Er wordt uiteengezet op welke manier de landelijke en lokale overheid de ruimte kan bieden aan vrijwilligersorganisaties, kerken en andere initiatiefnemers om hun rol in te nemen bij de armoedebestrijding. Daarnaast hoe de overheid maatschappelijke initiatieven kan stimuleren en hoe het omzien naar elkaar in de samenleving vergroot kan worden.

4.4 Resultaten onderzoeksvraag 3: De rol van de landelijke en lokale overheid

Op welke manier kan zowel de landelijke als lokale overheid maatschappelijke initiatieven stimuleren en de ruimte daarvoor vergroten om de rol van de samenleving bij armoedebestrijding te verstevigen, die aansluit bij de uitgangspunten van de SGP?

4.4.1 Samenwerking

Een effectieve aanpak van de armoede-en schuldenproblematiek vereist een goede samenwerking. Door informatie over de ernst en de gevolgen van armoede en schulden met samenwerkingspartners te delen ontstaat er meer bewustzijn. Bovendien zorgt een betere samenwerking voor het eerder signaleren en effectiever begeleiden van mensen in armoede en schulden. De dienstverlening moet zo ingericht worden dat het bijdraagt aan een goede aanpak en het uiteindelijke resultaat.

Landelijke samenwerking

In 2019 is de Alliantie Vrijwillige Schuldhulp opgericht door landelijke organisaties die door de inzet van vrijwilligers mensen met (dreigende) schulden ondersteunen. Zij proberen de samenwerking op lokaal niveau tussen vrijwilligersorganisaties, beroepskrachten en gemeenten te stimuleren. Eén van de redenen om deze alliantie te vormen was dat vrijwilligersorganisaties merkten dat zij lokaal tegen elkaar uitgespeeld werden door de gemeente, omdat andere partijen bijvoorbeeld hulpverlening tegen een lager bedrag konden aanbieden. Samen hebben de zes alliantiepartners de krachten gebundeld om ook in politiek opzicht een rol te kunnen spelen.

Een directeur van één van de deelnemende organisaties van de alliantie noemt dat het belangrijk is dat de politiek dit soort initiatieven blijvend steunt om samenwerkingsprocessen ook in de toekomst voort te zetten. De alliantie heeft van het rijk eenmalig een subsidie ontvangen, maar de wens is dat er een meer permanente hulpstructuur ontstaat. Het is van belang dat deze en soortgelijke samenwerkingsverbanden, mede door vanuit financieel oogpunt, door de overheid ondersteund worden.

Lokale samenwerking

In Utrecht is er een Armoedecoalitie opgericht om samen met partners uit het reguliere en informele circuit zich in te zetten voor armoedebestrijding en tegen sociale uitsluiting. Een vertegenwoordiger van de Armoedecoalitie geeft in een interview aan dat het van belang is om bij beiden het oor te luisteren te leggen. Het informele circuit, die onder andere bestaat uit belangenbehartigers, buurthuizen, kerken en voedselbanken, signaleert vaak andere ontwikkelingen in het armoedevraagstuk dan het reguliere circuit. Door het informele circuit wordt bijvoorbeeld nadrukkelijk opgemerkt hoeveel mensen buiten de boot vallen.

Twee wethouders zien dat er sprake is van een goede samenwerking. Er is een sluitend netwerk; betrokken partijen weten van elkaar wat ze doen en weten elkaar te vinden om mensen door te kunnen verwijzen. Deze samenwerking komt bijvoorbeeld tot uiting in maandelijks overleggen over allerlei actuele zaken en zaken waarin ze elkaar kunnen ondersteunen en vinden. Samenwerking is echter niet vanzelfsprekend, dus er moet blijvend aandacht voor zijn. Een andere wethouder noemt de samenwerking niet vanzelfsprekend en ingewikkeld. Een gemeente moet open staan voor de rol van de samenleving en er nadrukkelijk werk van maken. Ambtenaren moeten aangestuurd worden om met een open gezicht richting de samenleving te staan en zich daarin actief te begeven. Het is een uitdaging om gemeente, kerken, vrijwilligersorganisaties en andere vormen van hulpverleners met elkaar in verbinding te brengen en bureaucratie proberen te voorkomen.

Kerken

Uit de interviews met vertegenwoordigers van de kerkgenootschappen blijkt dat kerken op lokaal niveau veelal samenwerken in de vorm van diaconale platforms of raden met een afvaardiging van de verschillende kerken. Zij geven daarentegen aan dat er op veel plekken niet intensief samengewerkt wordt met gemeenten en vrijwilligersorganisaties. Daarentegen hebben zij wel een verbinding met organisaties zoals Schuldhulpmaatje en de Voedselbank. Ook zien zij dat het belangrijk is om in gezamenlijkheid te werken aan armoedebestrijding en dat het contact er moet zijn om onderling af te kunnen stemmen. In verband met de wetgeving rondom privacy blijft de informatie die gedeeld wordt vaak wel algemeen van aard, omdat er niet ingegaan mag worden op individuele casuïstiek.

Samenwerking intensiveren

Niet alleen de kerken, maar ook lokale overheden zien mogelijkheden om meer samen te werken. De samenwerking is erg verschillend per gemeente. Alle respondenten met een bestuurlijke functie geven aan de samenwerking belangrijk te vinden. Een goede samenwerking voorkomt namelijk dat problemen groter worden, omdat er niet tijdig doorverwezen kan worden naar andere vormen van hulp. Samenwerken houdt in dat er persoonlijk contact is. Er wordt veel tijd en effectiviteit gewonnen, als men elkaar kent en het contact laagdrempelig is. Er is aandacht nodig voor een goede relatie met partners in de samenleving, om voor mensen die dat nodig hebben de juiste hulp te kunnen bieden. Samenwerking is belangrijk, maar deze moet niet zover gaan dat gemeente en maatschappelijke organisaties bijna geïntegreerd zijn. Vrijwilligersorganisaties moeten hun laagdrempeligheid, die hen over het algemeen kenmerkt, vooral behouden.

Niet in alle gemeenten is er sprake van een sluitend netwerk rondom armoede en schulden. Een respondent merkt op dat de samenwerking beter kan en heeft de indruk dat gemeenten niet heel breed om zich heen kijken. Het is per gemeente zeer verschillend of de samenwerking gezocht wordt of dat de betrokken partijen elkaar meer als concurrent zien. De ene gemeente neemt de begeleiding van mensen geheel voor eigen rekening, terwijl er bij de andere gemeente actief andere hulp ingezet wordt. Het gevoel van concurrentie is één van de belemmerende factoren voor een goede samenwerking. Het is belangrijk dat de verschillende hulpverleners elkaar in de verschillende rollen en professionaliteit kunnen versterken. Zij moeten elkaar niet als concurrent beschouwen. Ook noemt een respondent dat organisaties aarzelend zijn ten aanzien van samenwerking, omdat de vrees bestaat dat de totale subsidie minder zal worden. Deze respondent deelt deze vrees echter niet, omdat volgens hem het juist doeltreffend is om samen te werken en gebruik te maken van het vastgoed van kerken en andere partijen en elkaar beter aan laten vullen. Helaas is er binnen zijn gemeente geen enkele afstemming tussen de lokale overheid en de kerken.

Het is belangrijk dat het gesprek tussen de betrokken organisaties rondom het armoede- en schuldenvraagstuk periodiek plaatsvindt om ervaringen uit te wisselen en met elkaar mee te kunnen denken. Lokale gemeenten kunnen maatschappelijke initiatieven stimuleren door als gemeente zelf mensen actiever te verwijzen naar vrijwilligersorganisaties. Er zijn veel gemeenten die wel weten naar welke organisaties zij burgers kunnen verwijzen, maar er wordt tegelijkertijd opgemerkt door de respondenten dat bij het gros van de gemeenten de aansluiting gemist wordt. De wens bij vrijwilligersorganisaties bestaat dat zij elkaar beter weten te vinden, zodat ook de initiatieven beter in kaart gebracht kunnen worden.

4.4.2 Een opdracht voor de overheid: het borgen van bestaanszekerheid, naar mensen toe & sturen op vertrouwen

Benadering van kerken

Er wordt opgemerkt dat er bij overheden weerstand bestaat tegen de samenwerking met kerken. Vaak wordt als reden in dit soort situaties de scheiding tussen kerk en staat aangehaald. Een wethouder noemt: *“Ik merk een enorme kramp, zodra je het woord kerk of geloofsgemeenschap laat vallen”*. Overheden moeten er niet voor schromen om kerken of andere welzijnsorganisaties met een religieus karakter te ondersteunen bij wat ze nodig hebben en daar een subsidierelatie mee aan te gaan. Kerken hebben, zoals eerder beschreven in paragraaf 4.2, ontzettend veel te bieden en vormen een groot reservoir aan potentiële vrijwilligers.

Vertrouwen

De vertegenwoordigers van kerken benadrukken nogmaals dat het belangrijk is dat de overheid mensen tegemoet treedt vanuit vertrouwen. Het is daarnaast een voortdurende opdracht voor zowel overheden als kerken om bewustwording te creëren en mensen te bewegen naar elkaar om te zien. Ook wordt er opgemerkt dat het belangrijk is dat de politiek oog heeft voor wat er gerealiseerd wordt in de samenleving. Men vraagt zich af in hoeverre ambtenaren weet hebben van wat mensen in armoede en schulden bezig houdt. Het is bovendien nodig dat men op landelijk niveau weet wat de ontwikkelingen zijn die zich op lokaal niveau voordoen. Op lokaal niveau zou de overheid veel meer de wijk in moeten zijn en langs de deuren moeten gaan om zelf op de hoogte te zijn van de lokale ontwikkeling. Het vertrouwen moet zich niet alleen uiten richting burgers, maar ook richting initiatiefnemers in de vorm van redelijke subsidie-eisen. Vaak is de verantwoording erg complex, terwijl er ook gekeken kan worden naar andere manieren om betrouwbare partners laagdrempelig te kunnen ondersteunen.

Verdeling van draagkracht

Een wethouder wijst er op dat in sommige gemeenten sprake is van een concentratie van armoedeproblematiek. Dit zorgt ervoor dat er minder inkomsten via de gemeentelijke belastingen binnenkomen. Hierdoor zijn juist de gemeenten die vanwege de armoedeproblematiek meer projecten op willen zetten, financieel gezien daartoe echter minder in staat. Een bijkomend probleem is ook dat deze gemeenten te maken hebben met minder hoogopgeleide inwoners, die in staat zijn om deze projecten aan te sturen en te bemensen. Doordat het woningbestand in onbalans is, zijn deze gemeenten onvoldoende in staat om meer hoogopgeleiden en meer mensen met hoge inkomens te trekken. Gemeenten kunnen de spiraal niet zelf doorbreken. Om deze scheefgegroeide verdeling van de lasten te corrigeren en de draagkracht van arme gemeenten te verbeteren is een sturende provincie en rijksoverheid nodig.

Ook wordt er opgemerkt dat het goed is dat er bij lokale overheden beleidsvrijheid bestaat, maar dat deze vrijheid er ook toe leidt dat de wijze waarop de ondersteuning is geregeld erg verschilt. De ene gemeente heeft bijvoorbeeld veel meer regelingen voor haar burgers getroffen dan een andere gemeente. Basisrechten moeten landelijk geborgd zijn. In de grondwet is immers opgenomen dat iedereen moet kunnen participeren in de samenleving.

Betrokken overheid

Voor zowel de lokale als landelijke overheid is het een opdracht om ontwikkelingen op lokaal en landelijk niveau nauwlettend te volgen. Wethouders, raadsleden en ambtenaren moeten hun gezicht laten zien en informatie ophalen bij betrokken partijen rondom de armoedebestrijding. Op deze manier kan de lokale overheid nauw optrekken met partners en horen waar de knelpunten zitten en daarmee in hun beleid

rekening houden. Er wordt door meerdere respondenten gemerkt dat dit op lokaal niveau nauwelijks voorkomt en de kans is nihil dat er gereageerd wordt op een uitnodiging vanuit maatschappelijke organisaties. De landelijke politiek zet de macro-lijnen uit, de lokale politiek de meso-lijnen en de vrijwilligersorganisaties en kerken signaleren op microniveau. Het gesprek tussen enerzijds de overheid en anderzijds de partners in de samenleving wordt door meerdere organisaties gemist. Het is belangrijk dat de overheid oog heeft voor het geheel van initiatieven die er vanuit het vrijwilligerskader al gerealiseerd zijn en uitgevoerd worden. Het is belangrijk dat overheden luisteren naar de casuïstiek, die wordt opgehaald in de praktijk. In de interviews wordt namelijk genoemd dat vrijwilligersorganisaties en kerken bij mensen achter de voordeur komen en in de praktijk zien waarin overheidsbeleid tekort schiet. De input vanuit het veld van hulpverleners kan gebruikt worden om wetgeving aan te passen wordt. De politiek kan in panels of andere vormen van gelijke aard open staan voor praktijkvoorbeelden met als doel om de schuldhulpverlening beter te laten functioneren. Er is nog altijd een grote groep burgers die door ineffectiviteit van het systeem niet geholpen wordt.

Bestaanszekerheid

Vrijwel alle vertegenwoordigers van de vrijwilligersorganisaties geven aan dat het basisinkomen, de uitkeringen die mensen krijgen, te laag is en ontoereikend is om te voorzien in het levensonderhoud en het onmogelijk maakt voor mensen om volwaardig te participeren in de samenleving. In de vorm van een pasjessysteem bij Voedselbanken kunnen geldstromen op gang gebracht worden die de ontoereikendheid van uitkeringen compenseert. Ondanks de verhoging van het minimumloon wordt door de respondenten in de praktijk opgemerkt dat minimumloon te laag is. Het is belangrijk dat de bestaanszekerheid geborgd is en er gekeken wordt wat iemand nodig heeft. Mensen moeten gegarandeerd structureel een inkomen krijgen om te participeren en perspectief te hebben: uitkeringen schieten hierin namelijk tekort. Ook wordt er door meerdere respondenten benoemd dat het goed is dat er momenteel landelijk een commissie bezig is met de herijking van het sociaal minimum. Zij vinden het goed dat objectief wordt aangegeven wat er nodig is om te leven. Opgemerkt wordt dat maatregelen die de rijksoverheid neemt, bijv. het energieplafond, ook daadwerkelijk leiden tot een afname van het aantal hulpvragen bij organisaties.

Vereenvoudiging regelgeving

Eén van de knelpunten is dat het wantrouwen richting de overheid en dienstverleners groot is. Een respondent merkt op: *“Regeltjes, regeltjes en de bureaucratie wint het van het gesprek. Luister naar de mensen die aangeven in nood te zitten!”*. Niet iedereen heeft de kennis om een weg te vinden in alle regels. Het is nodig dat de mogelijkheden helder zijn en de aanvragen daarvan laagdrempelig. Het aantal minimaregelingen in veel gemeenten kan vereenvoudigd worden. De overheid moet oog hebben voor de complexiteit van de aanvraagmogelijkheden voor financiële regeling. Het zou helpend zijn als er een versoepeling van de aanvraagmogelijkheden komt. Wat de overheid zou moeten doen, is kort gezegd: een vereenvoudiging aanbrengen in de moeilijke regels. Er wordt vrijwel door alle respondenten gemerkt dat mensen vast lopen in de veelheid van regels.

4.4.3 Hoe kan het omzien naar elkaar in de samenleving vergroot worden?

Fiscale stelsel in relatie tot vrijwilligerswerk

De antwoorden op de vraag aan respondenten hoe het omzien naar elkaar vergroot kan worden, maken duidelijk dat dit lastig is om te organiseren, omdat de ontwikkeling van individualisme gekeerd zou moeten worden. Ook tijd en werkdruk spelen hierin mee. De overheid voert beleid met als doel om mensen zoveel als mogelijk te laten werken. Het gevolg is dat het moeilijker wordt om tijd vrij te houden voor de naaste en om je in te zetten als vrijwilliger. Een paradox, waarbij de overheid aan de ene kant vrijwilligerswerk wil

stimuleren en aan de andere kant mensen door het belastingstelsel aanmoedigt om maximaal actief te zijn op de arbeidsmarkt. De manier waarop het belastingstelsel momenteel georganiseerd is, vermindert de bereidheid van mensen tot het doen van vrijwilligerswerk. Het is in deze tijd voor velen moeilijk om een balans te vinden tussen het voldoen aan alle verplichtingen en het vrijmaken van tijd voor de ander. Als de overheid oproept om full time te gaan werken, zorgt dat voor meer personeel en capaciteit, maar het brengt een afname teweeg in het aantal vrijwilligers en mantelzorgers in de informele zorg. De overheid beschikt over instrumenten om mensen meer ruimte te geven om zich in te zetten voor de naaste. Een instrument is aanpassing van het fiscale stelsel. Het stimuleren van actieve deelname van beide partners aan de arbeidsmarkt ligt momenteel nog steeds ten grondslag aan het huidige fiscale stelsel. Eenverdieners worden nu nog onevenredig belast. De overheid kan door aanpassing van het fiscale stelsel het maken van andere keuzes stimuleren, bijvoorbeeld de keuze van één van beide partners om geen betaalde arbeid te verrichten, maar zich vrijwillig in te zetten voor maatschappelijke doelen. Een andere mogelijkheid is dat er aftrek mogelijk wordt bij opgave van de inkomstenbelasting, als er vrijwilligerswerk wordt verricht. Uiteraard zullen hier een aantal duidelijke voorwaarden moeten worden gesteld, bijvoorbeeld dat aantoonbaar minstens een aantal uur vrijwilligerswerk wordt gedaan voor een organisatie met een ANBI status. Een volgende mogelijke aanpassing is dat het bedrag dat belastingvrij als vrijwilligersvergoeding kan worden geschonken wordt verhoogd. Naar het voorbeeld van de zogenaamde mantelzorgwaardering kan er ook een vrijwilligerswaardering worden ingevoerd. Deze vrijwilligerswaardering kan dan bij de lokale gemeente aangevraagd worden. Er ligt ook een verantwoordelijkheid bij de werkgevers- en werknemersorganisaties bij de onderhandelingen over een nieuwe cao. In de cao kan iedere werknemer het recht krijgen om een bepaald aantal uren per week te besteden aan maatschappelijke doelen. Eventueel kan de overheid door middel van wetgeving dit recht afdwingen.

De kracht van ontmoeting

Als taak van de kerk wordt genoemd dat zij actief naar de mensen toe kan gaan als manier om eenzaamheid te verminderen. Hoewel het omzien naar elkaar een mindset moet zijn van elk individu op zich, kunnen kerken en andere geloofsgemeenschappen een belangrijke rol vervullen in de bewustmaking van de taak van iedere burger. Kerken hebben het omzien naar elkaar immers in hun DNA zitten. Ook noemen respondenten het faciliteren van ontmoetingsplekken en het stimuleren van het verenigingsleven als middelen van de lokale overheid.

Buurtinitiatieven stimuleren

Bij de armoede- en schuldenproblematiek kan mogelijk een beroep worden gedaan op familieleden en het netwerk. Zij kunnen namelijk een rol spelen in het voorkomen van schulden. Als voorbeeld hiervan kan men denken aan de zogenaamde 'extended family', zoals die in andere culturen wel voorkomt. Hier wordt een verband van familieleden bedoeld die nauw bij een kerngezin betrokken zijn en dreigende schulden kunnen voorkomen. Het inwonen van grootouders of andere familieleden zou er zelfs voor kunnen zorgen dat er financieel door hen wordt bijgedragen. Een andere respondent merkt op dat ook het borgen van bestaanszekerheid en omzien naar elkaar met elkaar te maken hebben. Bestaanszekerheid zorgt ervoor dat mensen mentaal ruimte voelen om te investeren in de leefomgeving. Mensen moeten elkaar ook eerst kennen, voordat de nood bij anderen gezien wordt. Een eerste stap zou zijn om mensen die dichtbij wonen te kennen, waarbij buurtinitiatieven verder gestimuleerd kunnen worden. Mensen in de straat moeten meer verbinding krijgen met elkaar en meer naar elkaar kunnen luisteren. Op gemeentelijk niveau kunnen

overheden voorzien in ontmoetingsplekken. Maatschappelijke organisaties kunnen deze ontmoetingen tot stand brengen. Dat is niet altijd een taak van de overheid.

4.4.4 Stimuleren van maatschappelijke initiatieven

Er zijn door de respondenten verschillende factoren genoemd die maatschappelijke initiatieven verder kunnen stimuleren. De overheid heeft voornamelijk een faciliterende en verbindende rol op het gebied van maatschappelijke initiatieven. Het is dan ook van belang dat zij het contact zoeken met de partijen die actief zijn in die samenleving en bij activiteiten hun gezicht laten zien en het werk wat verricht wordt ondersteunt. De overheid moet toegankelijk zijn en een herkenbaar ambtelijk aanspreekpunt hebben die mensen bij aanvragen kan helpen.

Vrijwilligersorganisaties hebben een zekere basis nodig waaruit zij ondersteuning kunnen bieden aan mensen. De overheid is faciliterend, waarbij ook hulpmiddelen beschikbaar gesteld kunnen worden die nodig zijn om maatschappelijke initiatieven uit te voeren. De overheid kan faciliteren en stimuleren door het versimpelen oftewel het afbreken van regels, waardoor mensen aangemoedigd worden om in actie te komen. Daarnaast moet de overheid handelen vanuit vertrouwen en zorgen dat alles wat de informele zorgverleners zien ook gebruikt wordt als signaleringsbron.

Voor organisaties is het bevorderend als er in het kader van subsidies minder verantwoordingslast is en dat de overheid ook vrijwilligersorganisaties in vertrouwen tegemoet treedt. De manier van bewijsvoering zorgt bij veel organisaties voor een stuk frustratie. Ook merkt een respondent op dat er niet voor elk bijkomend probleem een nieuwe regeling getroffen moet worden, maar dat er aangesloten wordt bij de huidige infrastructuur van regelgeving.

Initiatieven kunnen met name gestimuleerd worden als partners elkaar weten te vinden. Om deze reden is de aandacht voor de samenwerking van de landelijke en lokale overheid met partners ontzettend belangrijk. Er zijn vaak veel goede initiatieven, maar deze lopen vaak langs elkaar heen, zo merkt een respondent op. Een overkoepelende organisatie op lokaal niveau kan deze initiatieven aan elkaar verbinden en zo kunnen deze elkaar versterken.

Het kan dienend zijn om op lokaal niveau te beschikken over een sociale kaart die de routing aangeeft waar burgers terecht kunnen met (ondersteunings-)vragen op het gebied van armoede en schulden. Op deze manier hoeven mensen niet te zoeken, maar weten zij waar ze moeten zijn. Maatschappelijke initiatieven stimuleren betekent ook de sociale media platforms en kranten benutten, zodat initiatieven via deze kanalen bekend worden en de doelgroep kunnen bereiken.

Concluderend kan gezegd worden dat een effectieve aanpak van de armoede- en schulden problematiek een goede samenwerking vereist, maar dat deze op veel plekken nog gemist wordt. Eén van de grootste knelpunten blijkt het wantrouwen richting de overheid en de schaamte onder de doelgroep te zijn. De opdracht voor de overheid is dan ook om mensen tegemoet te treden vanuit vertrouwen. Wat betreft maatschappelijke initiatieven heeft de overheid vooral een faciliterende en verbindende rol. In hoofdstuk 5 komen de belangrijkste conclusies van dit onderzoek aan bod en worden de aanbevelingen genoemd die uit de conclusies voortvloeien.

Hoofdstuk 5: Conclusie & Aanbevelingen

In het onderzoek is gezocht naar een antwoord op de vraag: Welke concrete beleidsaanbevelingen kan de SGP-Tweede Kamerfractie doen om de rol van de samenleving bij het ondersteunen van mensen met armoede en schulden te versterken? Hiervoor is kwalitatief onderzoek uitgevoerd onder vrijwilligersorganisaties, initiatiefnemers, kerken/diaconieën en wethouders en een gemeenteraadslid. In dit hoofdstuk worden beknopt de resultaten beschreven en de aanbevelingen die uit het onderzoek voortvloeien.

5.1 Maatschappelijke initiatieven rondom armoede

Welke maatschappelijke initiatieven zijn er op lokaal niveau ter ondersteuning van mensen in armoede en schulden, die breder aandacht en waardering verdienen volgens de SGP?

Uit de onderzoeksresultaten blijkt dat er op lokaal niveau veel maatschappelijke initiatieven zijn om mensen in armoede en schulden ondersteuning te bieden. De initiatieven die in dit onderzoek genoemd zijn, komen zowel uit literatuuronderzoek naar voren, als uit de interviews die zijn gehouden. Door respondenten wordt veelal de ondersteuning vanuit gesubsidieerde organisaties genoemd, zoals het Leger des Heils, Humanitas en Schuldhulpmaatje. Voedselkasten, kledingbanken en maaltijdprojecten zijn ook initiatieven die op lokaal niveau veel voorkomen. De zichtbaarheid van het aantal initiatieven in de eigen omgeving van de respondenten varieert van weinig tot veel.

Bij de verwezenlijking en uitvoering van maatschappelijke initiatieven is het belangrijk dat deze in verbinding staan met andere partijen, zoals de lokale overheid. Op deze manier is de lokale overheid op de hoogte van de initiatieven die er gerealiseerd zijn en kan de lokale overheid actief doorverwijzen. Ook kan de overheid nog ontbrekende initiatieven stimuleren. Een goede samenwerking blijkt van essentieel belang om succesvolle initiatieven te genereren. Overigens blijkt dat de samenwerking rondom de aanpak van armoede en schulden op een groot aantal plekken nog veel te wensen overlaat.

5.2 De rol van kerken

Hoe vullen kerken/ diaconieën hun rol in de samenleving in ten aanzien van hulp bij armoede en schulden, en hoe kan deze maatschappelijke rol vergroot worden?

De visie op het diaconaat verschilt per kerkverband en zelfs per kerkelijke gemeente. Wat betreft de rol van de kerken wordt diaconale steun door de kerk zelf meestal gezien als een aanvullend op de steun vanuit de overheid, als deze laatste niet toereikend blijken te zijn. Naast de financiële en praktische ondersteuning neemt de kerk ook vaak de rol in van het begeleiden en doorverwijzen naar hulp van andere instanties. De deelnemende kerkgenootschappen geven aan dat de hulp die kerken bieden niet uitsluitend is bedoeld voor kerkleden. Het komt echter in de praktijk niet vaak voor dat mensen van buiten de kerkelijke gemeente om hulp vragen c.q. worden ondersteund. Diaconiën ervaren dat schaamte een hoge drempel vormt voor veel mensen om bij de kerk voor ondersteuning aan te kloppen. Kerken hebben in tegenstelling tot overheden meer tijd voor menselijk contact. Zij zijn vaak beter in het toepassen van maatwerk, omdat zij meer persoonsgericht zijn. Diaconieën zien over het algemeen voor de toekomst geen andere rol voor zich weggelegd dan op dit moment het geval is. Kerken zouden eigen gemeenteleden wel meer aan kunnen moedigen om zich in te zetten voor de naaste. De ervaring is dat kerken in het algemeen nadrukkelijk een eigen rol kiezen, waarbij ze minder gericht zijn op samenwerking met de overheid. Kerken mogen vrijmoediger laten zien wat zij te bieden hebben, ondanks dat zij in eerste instantie verantwoordelijk zijn voor de eigen leden. De rol van de samenleving, waaronder kerken en vrijwilligersorganisaties, wordt relevanter, naarmate de complexiteit van de problematiek toeneemt.

5.3 De rol van vrijwilligersorganisaties

Hoe vullen vrijwilligersorganisaties hun rol in de samenleving in ten aanzien van hulp bij armoede en schulden, en hoe kan deze maatschappelijke rol vergroot worden?

Er zijn niet alleen kerken, maar ook talloze organisaties actief op het gebied van de armoede- en schuldenproblematiek. De kracht van vrijwilligersorganisaties zit in veel gevallen in het vertrouwen dat zij genieten. Vanuit het vrijwilligerskader kan de aanpak van de armoedeproblematiek op een heel andere manier benaderd worden dan vanuit de overheid. Zij kunnen informeel en laagdrempelig het gesprek aangaan zonder belemmeringen door bureaucratische regels. Vrijwilligersorganisaties spelen een grote rol in het vroeg signaleren van en het voorkomen van terugval in schulden door met mensen in contact te blijven en met hen mee te kijken. Het voordeel van maatschappelijke organisaties is dat zij vaak sneller en effectiever kunnen handelen en beter zijn in het toepassen van maatwerk, omdat zij minder gebonden zijn aan procedures en dichterbij de mensen staan dan de overheid. Echter hebben ook maatschappelijke organisaties vaak nog te maken met onvoldoende bekendheid. Ook wat dit betreft speelt een slechte samenwerking onderling hen parten. Verder leiden schaamte, wantrouwen, ervaringen, de onbekendheid van regelingen en de complexiteit van het systeem ertoe dat een substantieel deel van de mensen die hulp nodig hebben niet terecht komt bij de reguliere hulpverlening. Ook zien vrijwilligersorganisaties lokale stichtingen worstelen met de continuïteit, omdat zij afhankelijk zijn van subsidies, fondsen en giften. Organisaties worden verder belemmerd door regelgeving en een grote verantwoordingslast, waardoor veel capaciteit en energie verloren gaat. Belemmeringen voor maatschappelijke organisaties zijn er ook door onderlinge concurrentie.

5.4 De taak voor overheden om maatschappelijke initiatieven te stimuleren

Op welke manier kan zowel de landelijke als lokale overheid maatschappelijke initiatieven stimuleren en de ruimte daarvoor vergroten om de rol van de samenleving bij armoedebestrijding te verstevigen, die aansluit bij de uitgangspunten van de SGP?

Een effectieve aanpak van de armoede- en schuldenproblematiek vereist een goede samenwerking. Door informatie met samenwerkingspartners te delen ontstaat er meer bewustzijn en signaleren betrokken partijen eerder en beter. Overkoepelende samenwerkingsverbanden kunnen initiatieven aan elkaar verbinden en deze zodoende versterken. De onderzoeksresultaten tonen aan dat er op zowel landelijk als lokaal niveau samengewerkt wordt, maar eveneens dat een goede samenwerking niet vanzelfsprekend is en in de praktijk soms moeizaam verloopt. De lokale overheid zou de samenwerking kunnen verbeteren door initiatiefnemer in het opzetten van een overkoepelend samenwerkingsorgaan in het kader van armoede en schulden. In veel dorpen en steden is er ruimte voor een intensievere samenwerking. Daarbij wordt opgemerkt dat er bij overheden weerstand bestaat tegen de samenwerking met kerken. Overheden zouden niet moeten schromen om kerken of andere welzijnsorganisaties met een religieus karakter door middel van subsidies of door andere middelen te ondersteunen.

De overheid voert beleid om mensen zo veel mogelijk te laten werken. Een nadelig gevolg is dat het moeilijker wordt om tijd vrij te houden voor vrijwilligerswerk en hulp aan de naaste. Het belastingstelsel is debet aan een verminderde bereidheid van mensen tot het doen van vrijwilligerswerk. De keuzevrijheid van mensen bij het kiezen voor betaalde arbeid of vrijwilligerswerk om al of niet te participeren op de arbeidsmarkt wordt door het huidige stelsel beperkt. Uit het onderzoek blijkt dat het faciliteren van ontmoetingsplekken en het stimuleren van buurtinitiatieven manieren zijn om het omzien naar elkaar te vergroten. De overheid kan hiervoor op lokaal niveau subsidies beschikbaar stellen om particuliere initiatieven te stimuleren. Te denken valt het beschikbaar stellen van financiële middelen ten behoeve van

het openen van buurthuizen. Ook is het een voortdurende opdracht om bewustwording te creëren en mensen te bewegen naar elkaar om te zien.

Om maatschappelijke initiatieven verder te stimuleren zijn in het onderzoek verschillende mogelijkheden naar voren gekomen. De overheid heeft een faciliterende en verbindende rol op het gebied van maatschappelijke initiatieven. De overheid kan hulpmiddelen beschikbaar stellen, die nodig zijn om initiatieven uit te voeren. Daarnaast komt er meer ruimte voor de kerntaak van maatschappelijke organisaties als er minder verantwoordingslast zou zijn ten aanzien van het gebruik van subsidiegelden, als regels vereenvoudigd worden en als de overheid ook vrijwilligersorganisaties in vertrouwen tegemoet treedt. Organisaties wijzen op de druk om zich ieder jaar opnieuw te bewijzen door de wijze waarop verantwoording afgelegd moet worden.

Het is belangrijk dat de politiek oog heeft voor het geheel van projecten en initiatieven die in de samenleving gerealiseerd worden. Voor zowel de lokale als landelijke overheid is het een opdracht om ontwikkelingen op lokaal en landelijk niveau nauwlettend te volgen. Wethouders, raadsleden en ambtenaren moeten zich actief in de samenleving bewegen om informatie op te halen bij de betrokken partijen. Ook komt duidelijk naar voren dat het basisinkomen of uitkeringen vaak te laag en ontoereikend zijn om te voorzien in het levensonderhoud, waardoor het voor mensen onmogelijk is om volwaardig te participeren in de samenleving.

Eén van de grootste knelpunten blijkt het wantrouwen richting de overheid te zijn. De overheid moet mensen vanuit vertrouwen tegemoet treden. Zo kunnen gesprekken vanuit sociaal domein meer service gericht en met het oog op hulpverlening gevoerd worden en minder vanuit controle oogpunt. Daarnaast heeft iedereen de kennis om een weg te vinden in de wet- en regelgeving. Het is van belang dat de mogelijkheden van financiële regelingen helder zijn en het aanvragen daarvan laagdrempelig. De overheid moet toegankelijk zijn en een herkenbaar ambtelijk aanspreekpunt hebben dat mensen kan helpen bij alle aanvragen.

Op de volgende pagina zijn de aanbevelingen voortkomend uit de onderzoeksresultaten op een rij gezet. Deze kunnen door de SGP-fractie in de Tweede Kamer gestalte krijgen door het steunen c.q. het indienen van (wets)voorstellen of moties.

AANBEVELINGEN

ROL VAN DE SAMENLEVING BIJ DE AANPAK VAN ARMOEDE EN SCHULDEN

Landelijke overheid

- De samenwerking tussen de gemeentelijke en landelijke overheid enerzijds en maatschappelijke organisaties anderzijds is gebaat bij blijvende ondersteuning vanuit de politiek. Dit geldt ook voor de samenwerking tussen maatschappelijke organisaties onderling. Deze samenwerking kan onder andere gefaciliteerd worden door financiële middelen daarvoor ter beschikking te stellen.
- Gemeentelijke overheden oproepen om actief de samenwerking te zoeken met kerken, zoals er ook al wordt samengewerkt met maatschappelijke organisaties.
- De rijksoverheid zou meer moeten sturen op uniformering van het aantal en van de vorm van regelingen bij lokale gemeenten. Het moet voor de burger eenvoudiger worden om financiële ondersteuning aan te vragen.
- Beleidsmakers op zowel landelijk als lokaal niveau zouden meer informatie op kunnen halen in de samenleving om op de hoogte te zijn van knelpunten en om het beleid waar nodig aan te passen.
- De overheid is verantwoordelijk voor een structurele oplossing van het armoedeprobleem. Eén van de maatregelen is verhoging van het sociaal minimum om mensen de mogelijkheid te geven, volwaardig te laten participeren in de samenleving.
- Door middel van een wijziging van het belastingstelsel zou er meer ruimte en waardering moeten komen voor vrijwilligerswerk en maatschappelijke betrokkenheid
- Het bedrag wat als vrijwilligersvergoeding belastingvrij kan worden geschonken, moet worden verhoogd.
- Aftrek mogelijk maken bij de opgave van de inkomstenbelasting, als er vrijwilligerswerk wordt verricht voor een maatschappelijke organisatie met een ANBI status.

Lokale overheid

- De gemeentelijke overheid kan de bestrijding van de armoedeproblematiek een belangrijke impuls geven door open te staan voor de rol van de samenleving.
- Het stimuleren van de samenwerking tussen gemeenten, kerken en maatschappelijke organisaties is gewenst. Gemeenten moeten worden opgeroepen om op het gebied van armoede- en schuldenbestrijding actief de samenwerking te zoeken met onder andere maatschappelijke organisaties en kerken
- Een loket met één herkenbaar aanspreekpunt van de Schuldhulpverlening bij de lokale gemeente zou het voor burgers makkelijker moeten maken om door de aanvraagprocedure te komen en om de juiste ondersteuning te krijgen. Deze kan tevens verwijzen naar de ondersteuning die vanuit de samenleving geboden wordt door maatschappelijke organisaties, kerken en andere initiatiefnemers.
- De overheid zou meer vanuit vertrouwen burgers én initiatiefnemers tegemoet kunnen treden. Ten aanzien van burgers is vermindering van op controle gerichte instrumenten gewenst. De lokale gemeente kan pilots inzetten om meer te handelen vanuit vertrouwen bij de aanvragen van burgers en initiatiefnemers. De controle moet gehandhaafd worden, maar het investeren in vertrouwen van de overheid richting haar burgers begint bij een vermindering van controle.
- De kracht van maatschappelijke organisaties kan versterkt worden door de verantwoordingslast te verminderen. Zo zouden organisaties die hun betrouwbaarheid en effectiviteit meerdere jaren achtereen hebben bewezen niet meer jaarlijks aan hun verantwoordingsverplichting hoeven te voldoen, maar bijvoorbeeld eens per drie jaar.
- Beleidsmakers op zowel landelijk als lokaal niveau zouden meer informatie op kunnen halen in de samenleving om op de hoogte te zijn van knelpunten en om het beleid waar nodig aan te passen.
- Naar het voorbeeld van de zogenaamde mantelzorgwaardering kan er ook een vrijwilligerswaardering worden ingevoerd. Deze vrijwilligerswaardering kan dan bij de lokale gemeente aangevraagd worden.

Hoofdstuk 6: Discussie

Om de centrale onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden zijn twee onderzoeksmethoden gehanteerd: kwalitatief onderzoek met behulp van interviews en literatuuronderzoek. Om de kwaliteit van de inhoud van het onderzoek te waarborgen wordt er in dit hoofdstuk ingegaan op de betrouwbaarheid, validiteit en representativiteit van het onderzoek.

In dit onderzoek werd onderzocht welke beleidsaanbevelingen de SGP kan doen om de rol van de samenleving bij het ondersteunen van mensen in armoede en schulden te versterken. De resultaten laten zien dat de samenleving een grote en belangrijke rol vervult rondom de bestrijding van armoede en schulden. De resultaten onderstrepen het belang van een faciliterende overheid bij het stimuleren van maatschappelijke initiatieven, de borging van bestaanszekerheid, werken op basis van vertrouwen en een gerichte lokale samenwerking.

6.1 Betrouwbaarheid

Het is van belang dat het onderzoek bruikbaar is voor de opdrachtgever. Het is daarom belangrijk dat het onderzoek betrouwbaar en valide is, zodat het onderzoek vrij is van toevallige fouten en herhaalbaar is (Verhoeven, 2018). In de context van een onderzoek heeft het begrip *betrouwbaarheid* betrekking op de manier van meten (Studiemeesters, sd). Het gebruik van meerdere onderzoeksmethoden komt ten goede aan de betrouwbaarheid en validiteit van de resultaten van het onderzoek. Methodische triangulatie verhoogt de betrouwbaarheid en de validiteit van de onderzoeksresultaten (Verhoeven, 2018). De verschillende data zijn namelijk verzameld door gebruik te maken van literatuurstudie en kwalitatieve onderzoeksgegevens. De data die verzameld zijn met behulp van beide methoden vullen elkaar aan en maakten het mogelijk om alle onderzoeksvragen te beantwoorden. Om te de interviews af te nemen zijn interviewschema's opgesteld, zodat de uitkomsten van overeenkomstige interviews met elkaar vergeleken konden worden. Daarnaast wordt de betrouwbaarheid van het onderzoek vergroot door nauwkeurig te handelen. Het totaal aan interviews is binnen 48 uur na afname nauwkeurig uitgewerkt in een transcript.

6.2 Validiteit

Validiteit geeft de mate aan waarin resultaten geldig zijn en overeenkomen met de werkelijkheid (Verhoeven, 2018). Om de populatievaliditeit te waarborgen bestaat de steekproef uit mensen met verschillende kenmerken: geografisch verdeeld, diverse kerkgenootschappen en meerdere vrijwilligersorganisaties. De resultaten kunnen in zekere mate generaliseerd worden naar een grotere groep. Gedurende het onderzoek is er niet met alle partijen gesproken die actief zijn in het armoede en schulden domein. Deze afbakening geeft op zich al een "beperking" in het onderzoek aan. Ondanks de bovengenoemde beperking zijn er veertien personen geïnterviewd. Daarnaast is er een werkbezoek gebracht aan initiatiefnemers rondom armoede in Deventer en Apeldoorn. Tijdens de werkbezoeken werd opgemerkt dat er theoretisch saturatie optrad omdat de eerder opgehaalde informatie in de interviews nogmaals bevestigd werd in de gesprekken (Verhoeven, 2018).

Om de reden dat de onderzoekspopulatie uit een grote groep bestaat, heeft de onderzoeker ervoor gekozen om drie verschillende categorieën deelnemers te bevragen om een zo representatief mogelijk beeld te krijgen van de onderzoekspopulatie. De steekproef bestaat uit veertien personen die vanuit verschillende functie- achtergronden deelgenomen hebben aan het onderzoek. Dat stelde het de onderzoeker in staat om een zo breed mogelijk beeld te verkrijgen over de armoede- en schulden thematiek.

Er is sprake van interne validiteit binnen dit onderzoek, aangezien de onderzoeksinstrumenten die ingezet zijn, geleid hebben tot een gedegen beantwoording van de hoofd- en deelvragen. De uitkomsten van het

literatuuronderzoek en de interviews hebben het mogelijk gemaakt om gefundeerde conclusies te trekken. Vervolgens was het mogelijk om op basis van de conclusie aanbevelingen te schrijven voor de SGP Tweede Kamerfractie die vervolgens toegepast kunnen worden in toekomstige voorstellen/ politieke keuzes voor beleid.

Desondanks zijn er verschillende zwakten aan te merken, waardoor de uitkomsten zorgvuldig geïnterpreteerd dienen te worden. Allereerst de literatuurinventarisatie: ondanks dat er gewerkt is met een uitgebreide desk research, is het mogelijk dat er goede voorbeelden van maatschappelijke initiatieven ontbreken en de beantwoording mogelijk niet volledig is. Het onderzoek is uitgevoerd in de breedte van het armoede- en schulden vraagstuk. De daarmee gepaarde beperking is dat de resultaten niet algeheel geldend en representatief kunnen zijn voor een grotere groep.

Op basis van eerder genoemde beperkingen stellen we de volgende aanbevelingen voor nader onderzoek: 1) een uitbreiding van de studie naar andere kerkgenootschappen en missionair- gerichte kerken, 2) een verdieping van de analyse door het uitvoeren van onderzoek, specifiek gericht op de samenwerking, en 3) een uitbreiding naar andere maatschappelijke organisaties die zich inzetten voor mensen in armoede en schulden.

Bibliografie

- Alliantie Kinderarmoede Nederland . (sd). *Aan kinderarmoede moet een einde komen. Samen kunnen we hier iets aan doen*. Opgehaald van Alliantie Kinderarmoede Nederland : <https://alliantiekinderarmoede.nl/>
- Armoedefonds . (sd). *Armoede in Nederland* . Opgehaald van Armoedefonds : <https://www.armoedefonds.nl/armoede/armoede-in-nederland/>
- Armoedefonds. (sd). *Wat we doen- projecten*. Opgehaald van Armoedefonds: <https://www.armoedefonds.nl/wat-we-doen/projecten/>
- Banerjee, A., & Duflo, E. (2019). *Good economics for hard times: better answers to our biggest problems* . Londen: Penguin Books Ltd.
- Binnenlands Bestuur . (2022, Juni 14). *Wat doet u als gemeente tegen armoede?* Opgehaald van Binnenlands Bestuur : In het coalitieakkoord van de huidige regering zien we dat terug: 'We nemen maatregelen om het aantal kinderen dat in armoede opgroeit in vier jaar tijd te halveren en hanteren daarbij een eenduidige, realistische, relatieve definitie van armoede. We heri
- Blommesteijn, M., Jungmann, N., & Kruis, G. (2011). *Maatschappelijk rendement van vrijwilligersprojecten in de schuldhulpverlening* . Opgehaald van Schuldhulpmaatje : <https://schuldhulpmaatje.nl/wp-content/uploads/2015/12/2011-Regioplan-conclusies-maatsch.-rendement.pdf>
- BNNVARA. (2022, Juli 27). *Hoezo wordt het steeds moeilijker om rond te komen?!* Opgehaald van BNNVARA: <https://www.bnnvara.nl/artikelen/hoezo-wordt-het-steeds-moeilijker-om-rond-te-komen>
- CBS . (2020). *Schuldenproblematiek in beeld, huishoudens met geregistreerde problematische schulden 2015-2018*. Opgehaald van Rijksoverheid : <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-b4cdb1d0-46ec-4930-bf73-16a5ba14e260/pdf>
- CBS . (2021, December 8). *Armoede en sociale uitsluiting 2021*. Opgehaald van CBS: <https://www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2021/49/armoede-en-sociale-uitsluiting-2021>
- Citizens . (2022). *Citizens panel*. Opgehaald van Citizens : <https://www.citizens.nl/panel/>
- College voor de Rechten van de Mens . (2022, Oktober 10). *Armoede bestrijden? Praat met mensen in armoede*. Opgehaald van College voor de Rechten van de Mens: <https://www.mensenrechten.nl/actueel/toegelicht/toegelicht/2022/armoede-bestrijden-praat-met-mensen-in-armoede>
- Dahmeijer, M., de Jong, E., & de Jong, M. (sd). *Het benutten van de markt in een betere aanpak van de armoedeproblematiek*. Opgehaald van Yumpu: <https://www.yumpu.com/en/document/read/53419991/ondernemen-en-armoedebestrijding>
- De Sociale Alliantie . (sd). *Kerken geven meer hulp vanwege blijvende armoede* . Opgehaald van Voor een samenleving zonder armoede : <https://www.socialealliantie.nl/index.php/kerken-geven-meer-hulp-vanwege-blijvende-armoede>
- De Sociale Alliantie. (sd). *Lokale aanpak*. Opgehaald van De Sociale Alliantie : <https://socialealliantie.nl/>
- Dekker, F., & van den Toorn, J. (2011). *Armoedebestrijding in de deelgemeente Feijenoord* . Opgehaald van Verwey Jonker Instituut: https://www.verwey-jonker.nl/doc/participatie/Armoedebestrijding-in-de-deelgemeente-Feijenoord_3838_web.pdf
- Engbersen, G. K., Schuyt, J. S., Timmer, & van Waarden, F. (2009). *Cultures of Unemployment: A Comparative Look at Long-Term Unemployment and Urban Poverty*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Gezond in... (sd). *De kracht van lokale aanpak* . Opgehaald van GEZOND IN...: <https://www.gezondin.nu/>

- Goede Doelen. (sd). *Leger des Heils*. Opgehaald van Goede Doelen.nl: <https://goededoelen.nl/doel/leger-des-heils>
- Haushofer, J., & Fehr, E. (2014). On the psychology of poverty. pp. 862-867.
- Heij, R. (2017). *Politiek met de Bijbel*. Apeldoorn: De Banier .
- Historiek. (2021, April 26). *Geschiedenis van de SGP (Staatkundig Gereformeerde Partij)*. Opgehaald van Historiek.net: <https://historiek.net/geschiedenis-sgp-staatkundig-gereformeerde-partij-sgp/74594/>
- Humanitas. (sd). *'Maak meer gebruik van vrijwilligersorganisaties bij armoedebestrijding'*. Opgehaald van Humanitas: <https://www.humanitas.nl/nieuws/oproep-bestrijding-armoede/>
- Janse, C. (2022, Februari). Daad en Woord . *Saambinder* , p. 11.
- Jetten, S. (2023, April 17). *Sociale initiatieven belangrijke speler in de strijd tegen armoede*. Opgehaald van FIN: <https://fondsenin nederland.nl/nieuws/sociale-initiatieven-belangrijke-speler-in-strijd-tegen-armoede#>
- Jungmann, & Madern. (2016). *De rol van re-integratie bij de aanpak van schulden: Een quick-scan van de inzet in Europese landen*. Opgehaald van Vrije Universiteit Amsterdam : <https://vu.on.worldcat.org/oclc/8086577387>
- Jungmann, N., & Calkoen, P. (sd). *Het rendement van humanitas thuisadministratie* . Opgehaald van Humanitas: <https://www.humanitas.nl/globalassets/publicaties/thuisadministratie/onderzoek-rendement-humanitas-thuisadministratie.pdf>
- Koepel Adviesraden sociaal domein . (sd). *Handreiking Aanpak armoede en schulden* . Opgehaald van Movisie: <https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2020-11/Handreiking-armoede-schulden-koepelASD-movisie.pdf>
- Lampis Temmink, C. (2023, Januari 15). *Wanneer is iemand arm?* Opgehaald van VPRO: <https://www.vpro.nl/programmas/tegenlicht/lees/artikelen/2023/kloofdichters/armoede-nederland.html>
- Middendorp, J. (2022, November 3). *Samenvatting thesis thuisadministratie*. Opgehaald van Jans.je: <https://jans.je/wp-content/uploads/2023/01/Samenvatting-Thesis-Jansje-thuisadministratie-311022.pdf>
- Middendorp, J. (2022, December 22). *Schuldhelpverlening door vrijwilligers, wat werkt?* Opgehaald van Sociale vraagstukken : <https://www.socialevraagstukken.nl/schuldhelpverlening-door-vrijwilligers-wat-werkt/>
- Middendorp, J. (2022, November). *Thesis ondersteuning aan cliënten met financiële problemen door vrijwilligers*. Opgehaald van Jans.je: <https://jans.je/wp-content/uploads/2022/11/Thesis-Jansje-thuisadministratie-311022.pdf>
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport . (sd). *Actieprogramma Kansrijke Start* . Opgehaald van Rijksoverheid : <https://www.kansrijkestart.nl/>
- Movisie . (sd). *Oorzaken en gevolgen niet kunnen rondkomen*. Opgehaald van Movisie : [https://www.movisie.nl/dag-1-oorzaken-gevolgen-niet-kunnen-rondkomen#:~:text=Er%20zijn%20verschillende%20definities%20van,eigenwaarde\)%20zijn%20de%20belangrijkste%20kenmerken.](https://www.movisie.nl/dag-1-oorzaken-gevolgen-niet-kunnen-rondkomen#:~:text=Er%20zijn%20verschillende%20definities%20van,eigenwaarde)%20zijn%20de%20belangrijkste%20kenmerken.)
- Mullainathan, S., & Shafir, A. (2013). *Scarcity: Why Having Too Little Means Too Much*. New York: Times Books.
- Nederlands Jeugdinstituut . (2022, December 16). *Cijfers over jeugd en opvoeding*. Opgehaald van Nederlands Jeugdinstituut : <https://www.nji.nl/cijfers/armoede-gezinnen#:~:text=Het%20percentage%20huishoudens%20E2%88%92%20met%20of,hel%20om%207%20C5%20procent.>

- NOS. (2022, December 4). *Leger des Heils: door koude steeds drukker bij 'Warme Kamers'*. Opgehaald van NOS: <https://nos.nl/artikel/2455080-leger-des-heils-door-koude-steeds-drukker-bij-warme-kamers>
- NOS. (2023, Juni 8). *Geldzorgen nemen toe: vooral jongvolwassenen ongerust over toekomst*. Opgehaald van NOS: <https://nos.nl/artikel/2478134-geldzorgen-nemen-toe-vooral-jongvolwassenen-ongerust-over-toekomst>
- Omlo, J., Robbers, S., & Kromhout, M. (2023, Januari 30). *Gerechtigheid en barmhartigheid. Onderzoek naar de betrokkenheid van kerken en diaconale organisaties bij de aanpak van armoede en schulden*. Opgehaald van Bureau Omlo: <https://www.bureauomlo.nl/gerechtigheid-en-barmhartigheid-onderzoek-naar-de-betrokkenheid-van-kerken-en-diaconale-organisaties-bij-de-aanpak-van-armoede-en-schulden/>
- One World . (2015, December 21). *Sociaal ondernemen: ontwikkelingssamenwerking nieuwe stijl?* Opgehaald van One World : <https://www.oneworld.nl/anders/werelddoeners/sociaal-ondernemen-ontwikkelingssamenwerking-nieuwe-stijl/>
- Parlement . (sd). *Staatkundig Gereformeerde Partij*. Opgehaald van Parlement.com: https://www.parlement.com/id/vh8lnhrouwy4/staatkundig_gereformeerde_partij_sgp
- Programma Sociaal Domein. (sd). *Eenvoudig maatwerk bij gestapelde problemen* . Opgehaald van Programma Sociaal Domein : <https://www.programmasociaaldomein.nl/trajecten/eenvoudig-maatwerk-bij-gestapelde-problemen>
- Reformatorisch Dagblad . (2020, November 7). *Profetie, presentie en pannetje soep voor diakenen* . Opgehaald van Reformatorisch Dagblad : <https://www.rd.nl/artikel/885105-profetie-presentie-en-pannetje-soep-voor-de-diakenen>
- Reformatorisch Dagblad . (2023, Januari 30). *Onderzoek signaleert toenemende hulpvragen bij armoede. Reformatorisch Dagblad* .
- Rijksoverheid . (sd). *Armoedebestrijding* . Opgehaald van Rijksoverheid: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/armoedebestrijding/armoede-verminderen#:~:text=Belangrijkste%20maatregelen%20van%20de%20Rijksoverheid,een%20huurwoning%2C%20kinderen%20en%20kinderopvang>.
- Schouders eronder . (2017). *Kennisontwikkeling, innovatie en professionalisering schuldhulp*. Opgehaald van Schouders eronder : <https://www.schouderseronder.nl/>
- Schouten, C. (2022, Juli 12). *Kamerbrief Aanpak geldzorgen armoede en schulden* . Opgehaald van Rijksoverheid : <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2022/07/12/kamerbrief-aanpak-geldzorgen-armoede-en-schulden>
- SchuldHulpMaatje . (sd). *Missie en visie* . Opgehaald van SchuldHulpMaatje : <https://schuldhulpmaatje.nl/missie-en-visie/>
- SchuldHulpMaatje. (sd). *Over ons*. Opgehaald van Schuldhulpmaatje: <https://schuldhulpmaatje.nl/>
- SGP. (sd). *Partij*. Opgehaald van SGP: <https://sgp.nl/partij>
- Sociaal Cultureel Planbureau. (2020, Juni 18). *Kansrijk armoedebeleid* . Opgehaald van SCP: <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2020/06/18/kansrijk-armoedebeleid>
- Stichting de Pijler . (sd). *Bijzonder Lokaal activiteiten & initiatieven met een bijzondere aanpak*. Opgehaald van Sociale Alliantie: <https://www.socialealliantie.nl/images/pdf/bijzonder-lokaal.pdf>
- Studiemeesters. (sd). *Betrouwbaarheid en validiteit: het verschil*. Opgehaald van Studiemeesters: <https://www.studiemeesters.nl/scriptie/betrouwbaarheid-en-validiteit/>

- Van der Klein, M., Van den Toorn, J., Nederland, T., & Swinnen, H. (2011, Maart). *Sterk en samen tegen armoede* . Opgehaald van Verwey en Jonker Instituut : https://www.verwey-jonker.nl/doc/participatie/Sterk-en-samen-tegen-armoede_3738.pdf
- Verhoeven, N. (2018). *Wat is onderzoek? Praktijkboek voor methoden en technieken*. Amsterdam: Boom uitgevers .
- Vijlbrief, A., & van Mourik, K. (2020, Maart). *Wat werkt bij de aanpak van armoede en schulden*. Opgehaald van Movisie : <https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2020-03/Dossier-Wat-werkt-bij-aanpak-armoede-schulden-2020.pdf>
- VNG. (2015). *Global Goal 1- geen armoede* . Opgehaald van VNG: <https://vng.nl/artikelen/global-goal-1-geen-armoede>
- Vrooman, J. (2016). *Verklaringen voor armoede*. In: S. Hoff, J. Wildeboer Schut, B. Goderis en C. Vrooman (red.), *Armoede in kaart 2016*. Sociaal Cultureel Planbureau.
- VVD, D66, CDA en ChristenUnie. (2021, December 15). *Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst* . Opgehaald van Rijksoverheid : <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-f3cb0d9c-878b-4608-9f6a-8a2f6e24a410/pdf>
- Warm Rotterdam. (sd). *Wat doet warm Rotterdam* . Opgehaald van Warm Rotterdam: <https://www.warmrotterdam.nl/wat-doet-warm-rotterdam/>
- Wetenschappelijk Instituut SGP. (2022). *Schild der Zwakken* . *Zicht* .
- ZonMw. (2015). *Vakkundig aan het werk* . Opgehaald van ZonMw: <https://www.zonmw.nl/nl/onderzoek-resultaten/preventie/programmas/programma-detail/vakkundig-aan-het-werk/>

Bijlagen

Bijlage I: Vragenlijst interview

Algemeen

1. In welke hoedanigheid heeft u te maken met het thema armoede en schulden?
 2. In hoeverre ziet u in uw omgeving dat het voor mensen steeds lastiger wordt om rond te komen?
 3. In hoeverre ziet u in uw omgeving initiatieven rond de bestrijding van armoede, die opgezet zijn vanuit de samenleving?
 4. Kunt u hier voorbeelden van noemen?
 5. Wat kan de politiek leren van deze maatschappelijke initiatieven?
- *Ga naar vragen voor:*
- 2.1 voor vrijwilligersorganisaties en maatschappelijke initiatieven
 - 2.2 voor kerken en diaconieën
 - 2.3 voor gemeenteraadsleden en wethouders
6. Hoe kan volgens u in de samenleving het omzien naar elkaar vergroot worden?

2.1 Vrijwilligersorganisaties-maatschappelijke initiatieven

7. Welke activiteiten ondernam uw organisatie het afgelopen jaar op het gebied van armoedebestrijding ?
8. Wat heeft u (uw organisatie) nodig om hulpverlening/ activiteiten rondom armoede zo goed mogelijk vorm te geven?
9. Welke belemmeringen ervaart u bij de armoedebestrijding?
10. Zijn mensen die in armoede- en schuldenproblematiek verkeren op de hoogte van de hulp die door uw organisatie geboden wordt?
Zo ja, via welke weg zijn mensen op de hoogte van ondersteuning?
Zo niet, wat zijn daarbij belemmerende factoren?
11. Hoe kunnen vrijwilligersorganisaties volgens u hun maatschappelijke rol rondom armoedebestrijding het beste invullen?
12. Met welke organisaties in uw dorp/stad werkt u in het kader van armoedebestrijding samen?
13. Zijn er organisaties waarmee nu niet mee samengewerkt wordt, maar waarmee de samenwerking wel waardevol zou zijn voor de toekomst?
14. Op welke manier kunnen maatschappelijke initiatieven verder gestimuleerd worden?
15. Welke rol ziet u weggelegd voor de lokale overheid, en welke voor de landelijke overheid rondom armoedebestrijding?
16. Wat zou de overheid kunnen doen om maatschappelijke initiatieven te stimuleren? En wat zou de overheid juist niet moeten doen?

2.2 Kerken/ diaconieën

17. In hoeverre is de financiële ondersteuning vanuit de diaconie het laatste jaar toegenomen?
18. Waaruit bestaat de diaconale ondersteuning die vanuit uw kerk gegeven wordt?
19. Is de hulp die rondom armoede geboden wordt alleen bestemd voor leden van uw kerkelijke gemeente of ook voor mensen buiten uw kerkelijke gemeente?
20. Met welke organisaties in uw dorp/stad werkt u samen in het kader van armoedebestrijding?
21. Zijn er organisaties waarmee nu niet samengewerkt wordt, maar waarmee de samenwerking wel waardevol zou zijn voor de toekomst?
22. Welke knelpunten ervaart u als kerk/ diaconie bij het geven van diaconale ondersteuning?
23. Zijn gemeenteleden/ mensen buiten uw gemeente die in armoede- en schuldenproblematiek verkeren op de hoogte van de hulp die door diaconie geboden wordt? Hoe bereikt u deze gemeenteleden en hoe bereiken gemeenteleden de diaconie?
24. Op welke manier kan de ondersteuning die door de kerk geboden wordt meer bekendheid krijgen?
25. Welke rol ziet u specifiek voor de kerk weggelegd in het kader van armoedebestrijding?
26. Hoe ziet u de rol van de kerk in relatie tot de taak van de overheid?
27. Hoe ziet u de rol van de kerk rondom armoedebestrijding voor de toekomst? → Hoe zou de rol van de kerk vergroot kunnen worden?

2.3 Vragen gemeenteraadsleden/ wethouders

28. Hoe krijgt omzien naar elkaar en in het bijzonder naar mensen die te maken hebben met armoede en schulden in de lokale samenleving vorm?
29. Welke succesvolle voorbeelden op het gebied van armoedebestrijding ziet u in de samenleving gerealiseerd en uitgevoerd worden?
30. Hoe ziet de samenwerking op het gebied van armoede en schulden er in uw dorp of stad uit? Hoe kan het nog beter?
31. Ziet u knelpunten voor het ontplooiën van maatschappelijke initiatieven en welke zijn dat?
32. Hoe kunnen maatschappelijke initiatieven rondom de bestrijding van armoede en schulden verder door de lokale overheid gestimuleerd worden?
33. Hoe probeert u in uw rol als wethouder/ gemeenteraadslid de participatie van kerken/ maatschappelijke organisaties in het kader van armoede hulpverlening te stimuleren?

Heeft u tips voor andere gesprekspartners die ik kan benaderen?

Bijlage II: Overzicht respondenten

Overzicht respondenten onderzoek armoede & schulden			
Nr.	Naam	Functie/ vertegenwoordiging	Datum
Aanleiding onderzoek			
1	Peter Schalk	Eerste Kamerlid SGP	07-03-23
Gemeenteraadsleden/ wethouders			
2	Arnoud Proos	SGP-wethouder Vlaardingen met in portefeuille 'armoedebeleid	23-03-23
3	Niels te Sligte	Bewindvoerder en SGP-raadslid Veere	27-03-23
4	Jacques Rozendaal	Wethouder Woerden CU/ SGP	19-03-23
5	Peter Heijkoop	Wethouder Dordrecht CDA	12-04-23
Vrijwilligersorganisaties/ initiatiefnemers			
6	Jaap van de Meent	Voorzitter Voedselbank Utrecht	28-03-23
7	Wim Bijkerk	Voorzitter Voedselbank Bommelerwaard	16-03-23
8	Peter Rijdsijk	Directeur Stichting Schuldhulpmaatje	13-03-23
9	Marry Mos	Coördinator Armoede Coalitie Utrecht	12-04-23
10	Sebastiaan Hexspoor	Coördinator Stichting Present	17-04-21
11	Johan Nieuwenhuis	Coördinator Leger des Heils	06-04-23
12	Alex Eggermont	Secretaris Stichting Melkkan	20-04-23
Kerken/ diaconieën			
13	Gerrit van Weelden	Diaken Gereformeerde Gemeente Scherpenzeel	28-03-23
14	Jonna van den Berge	Medewerker Kennisplatform/ diaconale presentie/ armoede Kerk in Actie/ Protestantse Kerk in Nederland	20-03-23
15	René Hubregtse	Diaconaal consulent CGK dienstencentrum	15-03-23